

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI

SANATSAL AÇIDAN EKSLİBRİS VE KIBRIS TEMALI UYGULAMALAR

ÖZGÜN ERDENİZCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA
2021

SANATSAL AÇIDAN EKSLİBRİS VE KIBRIS TEMALİ UYGULAMALAR

ÖZGÜN ERDENİZCİ

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DR. GÖKHAN OKUR

LEFKOŞA
2021

KABUL VE ONAY

Özgün Erdenizci tarafından hazırlanan “SANATSAL AÇIDAN EKSLİBRİS VE KIBRIS TEMALİ UYGULAMALAR” başlıklı bu çalışma, 29/01/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Bu Tez Savunma Sınavı online gerçekleşmiştir. Jüri üyeleri olurlarını sözlü olarak beyan etmişlerdir.

JÜRİ ÜYELERİ

Dr. Gökhan Okur (Danışman)
Yakın Doğu Üniversitesi
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü

Doç. Dr. Erdoğan Ergün
Yakın Doğu Üniversitesi
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Derin Işıkören
Lefke Avrupa Üniversitesi
İletişim Bilimleri Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü

Prof. Dr. Hüsnü Can Başar
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih:

İmza:

Ad Soyad:

TEŞEKKÜR

Her anımda yanımda olan beni yüreklendiren çok sevgili eşim Ayşe Savaşan'a ve değerli aileme, üniversite eğitime başladığım andan itibaren öğrencilik ve iş hayatımda bilgilerini paylaşp, deneyimlerini aktaran, her zaman örnek aldığım, tezimin sonuna kadar desteğini esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Öğr.Gör.Dr. Gökhan Okur'a ve bu süreçte bana her zaman inanan ve ilgilerini esirgemeyen saygı değer hocalarım Prof. Erdal Aygenç ve Doç.Dr. Erdoğan Ergün'e sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezimin yazım aşamasında beni motive eden, deneyimlerinden yararlandığım değerli dostum Yrd.Doç.Dr. Raif Dimililer'e, teşekkür ederim.

ÖZ

SANATSAL AÇIDAN EKSLİBRİS VE KIBRIS TEMALİ UYGULAMALAR

Ekslibris kitap etiketi veya bir diğer adı ile tanımlayacak olursak bir kitabın kime ait olduğunu göstermek amacı ile uygulanan sanatsal ve estetik özelliklere sahip bir grafik tasarım ögesidir. Sanatsal bir üretim süreci gravür tekniği, özgün baskı ve dijital baskı teknikleri ekslibrisin uygulama aşamalarının temelini oluşturmaktadır. Ekslibrisler tıpkı bir sanat ürünü olan resim çalışmaları gibi taslak aşamasıyla başlar ve yaratım süreci devam eder. Böyle bir sürecin üstüne eklenen baskı teknikleri de ortaya çıkan ürünün sanat değeri kazanmasına katkı sağlamış olur. Bu süreçte bir kişisel bilgi içeren bir obje olmaktan çıkıp görsel ve sanatsal açıdan değer kazanıp bir sanat objesi haline dönmüş olduğu analiz edilmiştir.

Bu araştırmada Sanatsal Açıdan ekslibris ele alınmıştır ve Kıbrıs Temalı Uygulamalar yapılmıştır. Ekslibrisin temel özellikleri, gelişimi ve geçmişten günümüze geldiği nokta incelenmiştir. Ekslibris sanatının gelişimi ve ilerlemesi için emek vermiş değerli sanatçılardan bahsedilmiştir. Uygulama çalışmalarında ise Kıbrıs'a özgü ekslibrisler yapılmıştır.

Bu çalışmada amaç olarak Kuzey Kıbrıs'ta sınırlı bir kitle tarafından bilinen ekslibris sanatını topluma tanıtarak bilinirliğini, tarihinin unutulmamasını sağlamak ve bu alana olan ilgiyi artırmak planlanmıştır. Ayrıca Kuzey Kıbrıs'ta düzenlenen yarışma, sergi ve çalıştaylardan bahsedilmiştir. Tasarım süreci, baskı teknikleri bir tasarım disiplini olarak ekslibrisin Kuzey Kıbrıs'taki yeri ve önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekslibris, Sanat, Baskı, Grafik Tasarım, Yarışma.

ABSTRACT

ARTISTIC PERIOD OF EX-LIBRIS AND CYPRUS THEMED APPLICATIONS

Ex-libris or another name booklabel is a graphic design element with artistic aesthetic feature applied to show who a book belongs. An artistic production process could be gravure technique, original printing, and digital printing techniques form the basis of the application stages of ex-libris.

Ex-libris start with the drafting stage, just like painting works, and the creative process continues. The printing techniques added to such a process contribute to the resulting product gaining artistic value. In this process, it was analyzed that ex-libris gained visual and artistic value from being an ordinary object as well as containing personal information and turned it into an art object. In this research, Ex-libris was handled in Artistic Aspect and Cyprus Themed Applications were made. The basic features of ex-libris, its development, and its point from the past to the present are examined.

The valuable artists who worked for the development and advancement of ex-libris art were mentioned. In the implementation works, ex-libris specific to Cyprus is land were made. This study aims to introduce the art of ex-libris, which is known to a limited audience in Northern Cyprus, to ensure its awareness, its history not to be forgotten, and to increase the interest in this field. Also, the competitions, exhibitions, and workshops held in Northern Cyprus were mentioned. The design process, printing techniques, and the place and importance of ex-libris in Northern Cyprus as a design discipline were emphasized.

Keywords: Ex-libris, Art, Printmaking, Graphic Design, Competition.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GÖRÜNTÜLER DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	2
1.1 Ekslibris nedir	2
1.2 Ekslibrisin Tarihi Gelişimi	3
1.3 Dünya’da Ekslibris	5
1.4 Türkiye’de Ekslibris	7
1.5 Kuzey Kıbrıs’ta Ekslibris.....	13
1.5.1 DAÜ Ekslibris Yarışması.....	13
1.5.2 Rauf Raif Denктаş Ekslibris Yarışması	15
1.5.3 Diğer Etkinlikler	23
2. BÖLÜM	25
2.Sanatsal Açıdan Ekslibris	25
2.1 İletişim Aracı Olarak Ekslibris	27
2.2 Değiş Tokuş Objesi Olarak Ekslibris	28
3. BÖLÜM	37
3.Ekslibrisin Üretim Aşamaları	37
3.1 Ekslibrisin Çoğaltma Teknikleri	38

3.1.1 Çoğaltma Tekniklerinin Kodları.....	41
4. BÖLÜM	43
4. Uygulama Çalışmaları	43
4.1 Sanatsal Öğeler	44
4.2 Düzenleme İlkeleri	47
4.3 Uygulama Çalışmalarının Görselleri	54
4.4 Uygulama Çalışmalarında Kullanılan Motif ve Görseller	80
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	83
ÖZGEÇMİŞ	85
İNTİHAL RAPORU	86

GÖRÜNTÜLER DİZİNİ

Görüntü 1: 1400 yıllarında III. Amenhophis kitaplığı için yapılmış olan Ekslibris	3
Görüntü 2: 1450’de ‘Kirpici’ olarak anılan din adamı Johannes Knabebnberg adına yapılmış ekslibrisin üst tarafında ‘Hanslgle öpsün sizi’ yazmaktadır	3
Görüntü 3: Ekslibris Wilibald Pirckheimer, Albrecht Durer, Ağaç Baskı, 1500	4
Görüntü 4: Paul Klee, 160x110mm, gravür, 1901	5
Görüntü 5: Bookplates in the News, 32. Sayının kapak görüntüsü, Nisan 1978	6
Görüntü 6: Graphia, 65. Sayının kapak görüntüsü, 1975	6
Görüntü 7: AED Bülten, ilk sayının kapak görüntüsü, 1999	7
Görüntü 8: Badeley, Ekslibris House of Lords Library, C1, 1931	8
Görüntü 9: Ekslibris John Kingsley Birge, P1, 1900–1920 arası	8
Görüntü 10: Ekslibris Helen Elgie Scott, P1, 1910	8
Görüntü 11: Gökhan Okur tarafından 1997 yılında fotogravür tekniğinde üretilmiş bir ekslibris	9
Görüntü 12: Erdal Aygenç tarafından 2000 yılında üretilmiş Arjantin’de ödül almış bir çalışması	10
Görüntü 13: Erdoğan Ergün tarafından 2001 yılında serigrafi tekniğinde üretilmiş bir ekslibris	10
Görüntü 14: Hasip Pektaş, “Ekslibris” isimli kitabının ikinci baskısı	12
Görüntü 15: Hasip Pektaş, C3+P3 (11x8,5) 1998	12
Görüntü 16: Hasip Pektaş, X3 (11x8) 2001	12
Görüntü 17: Hasip Pektaş, CGD (11x8) 2004	13

Görüntü 18: Yarışma Jürisi (soldan sağa) Senih Çavuşoğlu, Hasip Pektaş, Ümit İnatçı, Martin R. Baeyens ve Dağhan Fellahoğlu, 2019	14
Görüntü 19: Başarı Ödülü, Pietro Paola Tarasco, İtalya, C3 (12.5x12.5) 2009.....	14
Görüntü 20: Başarı Ödülü, Monlarlscsu Istuan, Macaristan, C3 (13.5x10) 2009.....	15
Görüntü 21: Başarı Ödülü, Lukasz Cywicki, Polonya, X3 (10x9) 2009.....	15
Görüntü 22: Başarı Ödülü, Tezcan Bahar, Türkiye, CGD (5,2x11) 2010.....	15
Görüntü 23: Başarı Ödülü, Ryszard Balon (Polonya)	16
Görüntü 24: Başarı Ödülü, Burçin Demir (Türkiye)	17
Görüntü 25: Başarı Ödülü Emre Şengün (Türkiye)	17
Görüntü 26: Mansiyon Ödülü; Eren Demirbakan (Türkiye)	18
Görüntü 27: Mansiyon Ödülü, Murat Ertürk (Türkiye)	18
Görüntü 28: Mansiyon Ödülü, Ruba Kılınç (Türkiye)	19
Görüntü 29: Mansiyon Ödülü, Engin Korkmaz (Türkiye)	19
Görüntü 30: Mansiyon Ödülü, Mauricio Schvarzman (Arjantin)	20
Görüntü 31: Teşvik Ödülü, Gürkan Gökaşan (KKTC)	20
Görüntü 32: Jüri üyeleri (soldan sağa) Prof. Hasip Pektaş, Prof. Martin R. Baeyens, Prof. Dr. Krzysztof Marek Bak, Prof. Dr. Necdet Osam, Prof. Dr. Senih Çavuşoğlu	21
Görüntü 33: “Spirit” konulu birincilik özel ödülü Anna Trojanowska (Polonya).	21
Görüntü 34: Birincilik ödülü Xingting Li’ye (Çin).	22
Görüntü 35: İkincilik ödülü Ozan Uyanık’a (Türkiye).	22
Görüntü 36: Üçüncülük ödülü ise Xin Yi Hong’a (Çin).	23

Görüntü 37: Yakın Doğu Üniversitesi Büyük Kütüphanesinde ekslibris konulu konferanstan görüntüler.	24
Görüntü 38: Atölye çalışmasından görüntüler.	24
Görüntü 39: Pablo Picasso, Guernica,1937.	27
Görüntü 40: Yunus Güneş, yüksek baskı, 2003 (Okur, 44, 2013).	28
Görüntü 41: Prof. Martin R. Baeyens 2011 yılında Yakın Doğu Üniversitesinde verdiği “Small is Beautiful” adlı konferans sonrasında izleyicilerle paylaştığı koleksiyonun bir bölümünden çekilmiş fotoğraf.	29
Görüntü 42: Hasip Pektaş tarafından Luc Van den Briele için yapılmış bir ekslibris.	30
Görüntü 43: Jacques Hnizdovsky tarafından Benoid Junod için yapılmış bir ekslibris.	30
Görüntü 44: Petr Melan tarafından Dr. Gernot Blum için yapılmış bir ekslibris.	31
Görüntü 45: Gerard Gaudaen tarafından W.J.C Van Eyck için yapılmış bir ekslibris.	31
Görüntü 46: Gian Luigi Uboldi tarafından Mario De Philipps için yapılmış bir ekslibris.	32
Görüntü 47: Jacques Hnizdovsky tarafından William E. Butter için yapılmış bir ekslibris.	32
Görüntü 48: John Lawrence tarafından Brian North Lee için yapılmış bir ekslibris.	33
Görüntü 49: Leslie Benenson tarafından Remo Palmirani için yapılmış bir ekslibris.	33
Görüntü 50: Frrank Van Damme tarafından LarsC.Stolt için yapılmış bir ekslibris	34
Görüntü 51: Frank Van Damme tarafından J.P. Keenan için yapılmış bir ekslibris.	34

Görüntü 52: Marina Richter tarafından E.M. Wimmer için yapılmış bir ekslibris.	35
Görüntü 53: Várkonyi Károly tarafından Keresi Ferenc için yapılmış bir ekslibris.	35
Görüntü 54: Martin R. Baeyens tarafından Ichigoro Uchida için yapılmış bir ekslibris.	36
Görüntü 55: Ozan Uyanık tarafından Martin R. Baeyens için yapılmış bir ekslibris.	36
Görüntü 56: Burçin Demir tarafından sipariş üzerine üretilmiş bir ekslibris	38
Görüntü 57: Burçin Demir tarafından sipariş üzerine üretilmiş bir ekslibris	39
Görüntü 58: Anna Trojanowska tarafından düz baskı tekniğiyle üretilmiş bir exlibris	40
Görüntü 59: Gökhan Okur tarafından şablon baskı tekniğiyle üretilmiş bir exlibris	40
Görüntü 60: Pektaş tarafından dijital baskı tekniğiyle üretilmiş bir exlibris.....	41
Görüntü 61: Biçimin oluşturulmasında yer alan sanatsal öğeler ve düzenleme ilkelerinin şeması	44
Görüntü 62: Uygulama Çalışması 25	45
Görüntü 63: Uygulama Çalışması 07	46
Görüntü 64: Uygulama Çalışması 08	48
Görüntü 65: Uygulama Çalışması 17	49
Görüntü 66: Uygulama Çalışması 03	50
Görüntü 67: Uygulama Çalışması 20	50
Görüntü 68: Uygulama Çalışması 04	51

Görüntü 69: Uygulama Çalışması 09	52
Görüntü 70: Uygulama Çalışması 13	53
Görüntü 71: Uygulama Çalışması 01	54
Görüntü 72: Uygulama Çalışması 02	55
Görüntü 73: Uygulama Çalışması 03	56
Görüntü 74: Uygulama Çalışması 04	57
Görüntü 75: Uygulama Çalışması 05	58
Görüntü 76: Uygulama Çalışması 06	59
Görüntü 77: Uygulama Çalışması 07	60
Görüntü 78: Uygulama Çalışması 08	61
Görüntü 79: Uygulama Çalışması 09	62
Görüntü 80: Uygulama Çalışması 10	63
Görüntü 81: Uygulama Çalışması 11	64
Görüntü 82: Uygulama Çalışması 12	65
Görüntü 83: Uygulama Çalışması 13	66
Görüntü 84: Uygulama Çalışması 14	67
Görüntü 85: Uygulama Çalışması 15	68
Görüntü 86: Uygulama Çalışması 16	69
Görüntü 87: Uygulama Çalışması 17	70
Görüntü 88: Uygulama Çalışması 18	71
Görüntü 89: Uygulama Çalışması 19	72
Görüntü 90: Uygulama Çalışması 20	73

Görüntü 91: Uygulama Çalışması 21	74
Görüntü 92: Uygulama Çalışması 22	75
Görüntü 93: Uygulama Çalışması 23	76
Görüntü 94: Uygulama Çalışması 24	77
Görüntü 95: Uygulama Çalışması 25	78
Görüntü 96: Uygulama Çalışması 26	79

GİRİŞ

Problem Durumu

Kuzey Kıbrıs'ta yaygın olmayan bir sanat dalı olan ekslibris'in tanınırlığını arttırmak ve bu sanat aracılığı ile Kıbrıs temalı bir dizi ekslibris ile bellek yaratabilmek, çalışmanın problemi olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Kıbrıs'ın tarihi eserlerine ait motifler, Kıbrıs'ta yer alan önemli tarihi yapılar, Kıbrıs'a özgü kültürel yaşam ve endemik türler gibi konular hakkında çalışmalar yapılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Kıbrıs'ın tarihini ve kendine özgü kültürünü yansıtan ve bunların unutulmaması, gelecek nesillere aktarılabilmesi için uygulama çalışmaları yapmak bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Kuzey Kıbrıs'ta ekslibris alanında yapılan ilk akademik çalışma olması ayrıca Kuzey Kıbrıs hakkında görsel bir bellek oluşturulması araştırmanın önemini teşkil etmektedir.

Sınırlılıklar

Uygulama çalışmalarının teması Kuzey Kıbrıs ile sınırlandırılmıştır.

Yöntem

Çalışma nitel araştırma yönteminin, döküman inceleme desenlerine göre tasarlanmıştır.

1.BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE EKSLİBRİS'İN DÜNYADA VE KIBRIS'TAKİ YERİ

1.1 Ekslibris Nedir?

Ekslibris , kitabın aidiyetini gösteren, sanatsal öğeler ve yazı gibi işaretlerden oluşan, tasarım ilkeleri doğrultusunda, belli edisyonda, farklı baskı teknikleri ile uygulanan, kitapların iç kapağında yer alacak boyutlarda, genellikle batı kültürlerinde kullanılan, geleneksel bir sanatsal uygulamadır. İngilizce'de 'bookplate' olarak adlandırılan ekslibris "...'nın kitabı, ...'nın kitaplığına ait veya...'nın kütüphanesinden" anlamına gelmektedir.

Ekslibris, Latince kökenli kitaplardan anlamında kullanılan bir sözcüktür. Geleneksel olarak kitap kapağının içine ya da ilk sayfalarından birinde var olan kitap etiketi veya iyelik göstermek için kullanılan bir sözdür. Kitabın sahibini işaret eder ve iyelik halinde bir isimle devam eder. Bu şöyle bir anlam yaratır: ...'nın kitaplarından veya ...'nın kütüphanesinden (Pektaş, 2004, 2).

Ekslibris, kitabın sahibini işaret eder, ona prestij kazandırır ayrıca ödünç alan kişiye kitabı geri getirmesi gerektiğini hatırlatabilir (Pektaş 2004).İşlevsel bir grafik ürün olarak ortaya çıkmasına rağmen, sanatsal değeri olan, tasarıma yönelik,estetik kaygılarla üretilen özgün çalışmalardır.

Sanatı, insanın elleri arasına, kitapların içine kadar getirir, onun büyüleyici sıcaklığını hissettirir. Çok uzun bir geçmişe sahip bu sanat dalı, yapıldığı döneme ait kültürel, tarihsel özellikleri günümüze taşıması nedeniyle de ilgi çekmekte, sanatçılar ve koleksiyoncular arasında önemli bir değiş tokuş objesi olarak kullanılmaktadır (Pektaş 2004, 3)

1.2 Ekslibris'in Tarihi Gelişimi

Eski bir geleneği olan ekslibrisin kayıtlı en eski örneği (bkz. Görüntü 1), M.Ö. 1400 yıllarından kalan III. Amenophis'in kitaplığı için üretilmiş açık mavi seramiktir. Bu objenin, papirüs ruloların saklandığı ahşap sandıklar için üretildiği tahmin edilmektedir (Ardahanlı, 2013).

Görüntü 1: 1400lerde III. Amenophis için üretilmiş olan seramik obje (Okur, 2013).

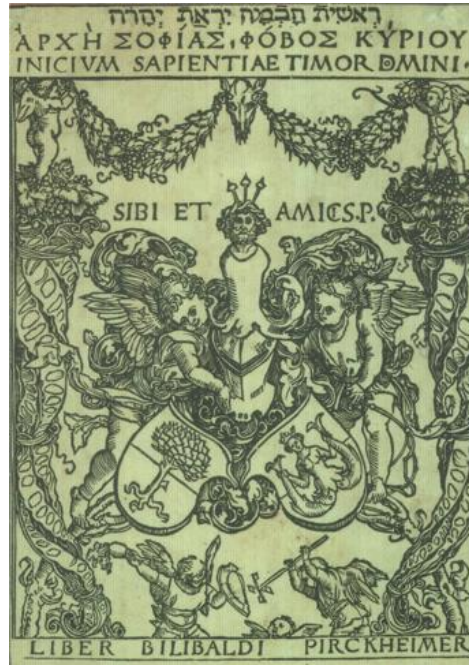
Kültür ve sanat konularına gösterdiği önemle bilinen, M.Ö. 600 yıllarında yaşamış Asur Kralı Asurbanipal döneminden kalan ekslibrislerin bulunduğu da bilinmektedir. 1450 yılında Almanya'da, 'kirpici' olarak anılan bir din adamı için üretilmiş çalışma ise ilginç bir çalışmadır. Fakat M.S. 15. yüzyılın sonlarına doğru yine Almanya'da; ağaç yüzeye manuel resmedilmiş basit bir arma ile sahibinin elinden çıkmış bir sözden ibaret ekslibris, bugünkü örneklerine benzeyen bir çalışmadır (Okur, 40, 2013).

Görüntü 2: 1450'de 'Kirpici' olarak anılan din adamı Johannes Knabebnberg adına yapılmış ekslibrisin üst tarafında 'Hansgle öpsün sizi' yazmaktadır.

Ekslibrisler matbaanın icadıyla yaygınlaşmaya başlamıştır. Başlarda yalnızca kilise ve üst düzey soyluların sahip olduğu el yazması kitaplar, matbaa ile alt düzey soylular ile eğitilmiş burjuvalar tarafından da sahip olunmuşlardır. Bu yüzden tek kopya olma özelliğini kaybeden basılı kitapların, çalınma ve kayıp olmalarını önlemek için özel bir aidiyet ibaresi ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Aslan, 2014,4).

16. yüzyılda yükselen ekslibris Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmaya başlamış, dönemin ünlü sanatçıları tarafından üretilmiştir (bkz. Görüntü 3). 17. yüzyılda popülerliğini koruyan ekslibris, 18. yüzyılın sonlarında büyük kütüphaneler için vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştur. 19. yüzyılda sanayi devrimi sayesinde matbaacılık ve teknoloji hızla gelişmiş, kitabın önemi artmıştır. Kitap baskı sayısının artması her kitap ve kitap sahibine ait tasarımlar kullanılmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra 19. yüzyılın sonlarına doğru ekslibris koleksiyonerliği başlamış ve sayıları artmıştır. Artık sadece kitaplar için yapılmayan ekslibrisler toplama ve değiş tokuş objesi olarak da değer bulmaya başlanmış, bu durum ekslibris sanatının yeniden canlanmasına sebep olmuştur (Okur, 41, 2013).

Görüntü 3: 1500 yılında, Albrecht Durer tarafından Wilibald Pirckheimer için yapılmış ağaç baskı ekslibristen bir görüntü.

16. yüzyıldan başlayarak Avrupa’da; Albrecht Dürer, Lucas Cranach, Edvard Munch, Kaethe Kolwitz, Emil Nolde, Paul Klee, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka gibi pek çok ünlü sanatçı ekslibris yapmışlardır (Aslan, 2014).

Görüntü 4: 1901 yılında, Paul Klee tarafından L. Michaud için yapılmış 160 x 110 mm boyutlarındaki ekslibristen bir görüntü.

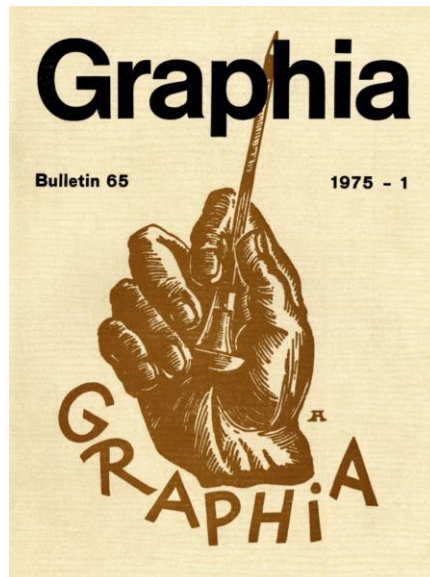
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/490771>

1.3 Dünya’da Ekslibris

Bugün ekslibris geleneğini yaşatmak amacı ile bazı ülkelerde organizasyonlar kurulmuş ve ilgili yayınlar yapılmaktadır. Bu yayınlara örnek olarak; “Bookplates in the News” bülteni Amerika’da, “Graphia” ise Belçika’da, “Exlibris Association” Kanada’da, “The Nippon Exlibris Association” Japonya’da, The Chiania Exlibris Association” Çin’de ve “Ankara Ekslibris Derneği Bülteni” Türkiye’de çalışmalarını sürdürmektedirler (Aslan, 2014).

Görüntü 5: Bookplates in the News, 32. Sayının kapak görüntüsü, Nisan 1978
<https://www.bayleafbooks.com/>

Görüntü 6: Graphia, 65. Sayının kapak görüntüsü, 1975
<https://www.invaluable.com/>

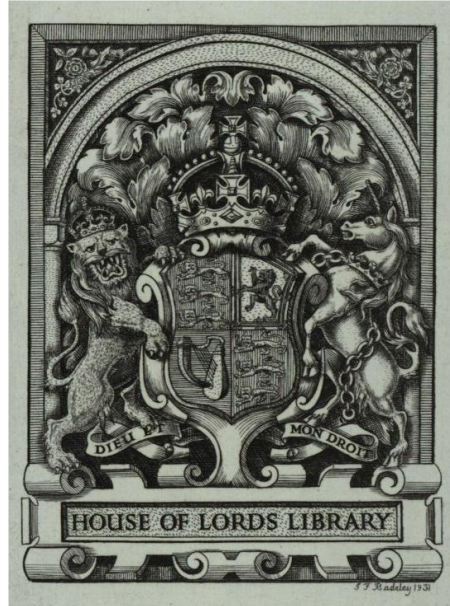

Görüntü 7: AED Bülten, ilk sayının kapak görüntüsü, 1999
<http://www.aed.org.tr/>

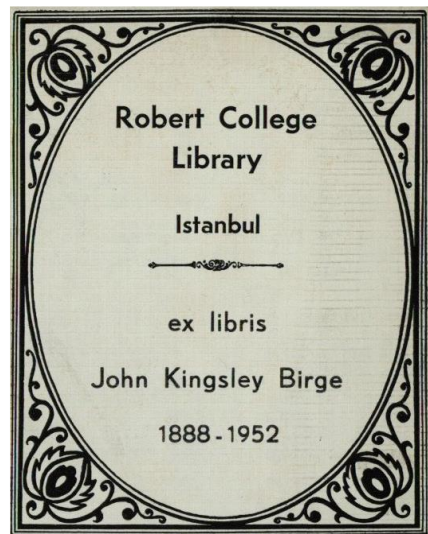
1.4 Türkiye’de Ekslibris

Grafik açıdan bir çözümleme olan ekslibris, Avrupa'dan Türkiye'ye kitaplar aracılığı ile gelmiştir. Yabancı uyrukluların ikinci el kitaplarında yer alan ekslibrisler Türkiye için ilk örneklerdir (Pektaş, 2014).

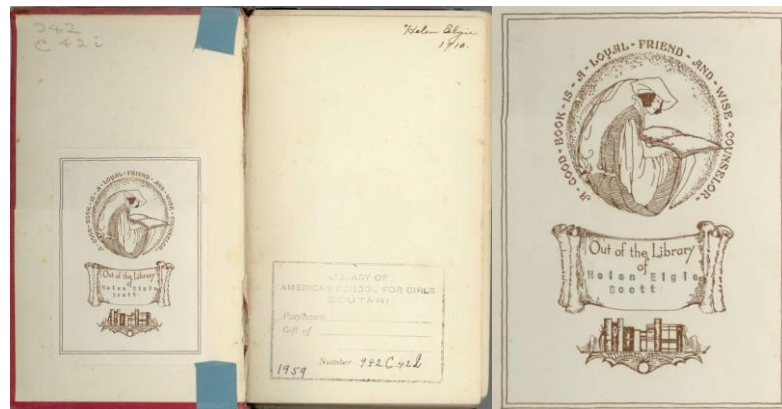
Türkiye’de şu anda Milli Kütüphane, Boğaziçi Üniversitesi, Yapı Kredi Bankası Kütüphaneleri ve Basın Müzesinde Avrupa’daki müzayedelerden alınmış içerisinde ekslibris bulunan kitaplar vardır. Gerek bilgi verici bir obje olması gerekse görsel açıdan sanatsal bir değere sahip olması özelliğinden dolayı 1980’lerde özellikle sanat eğitimi veren üniversitelerin güzel sanatlar fakültelerinde teknik olarak öğretilmeye başlanmıştır (Pektaş, 2004, 5).

Görüntü 8: Badeley, Ekslibris House of Lords Library, C1, 1931
(Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi)

Görüntü 9: Ekslibris John Kingsley Birge, P1, 1900–1920 arası
(Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi)

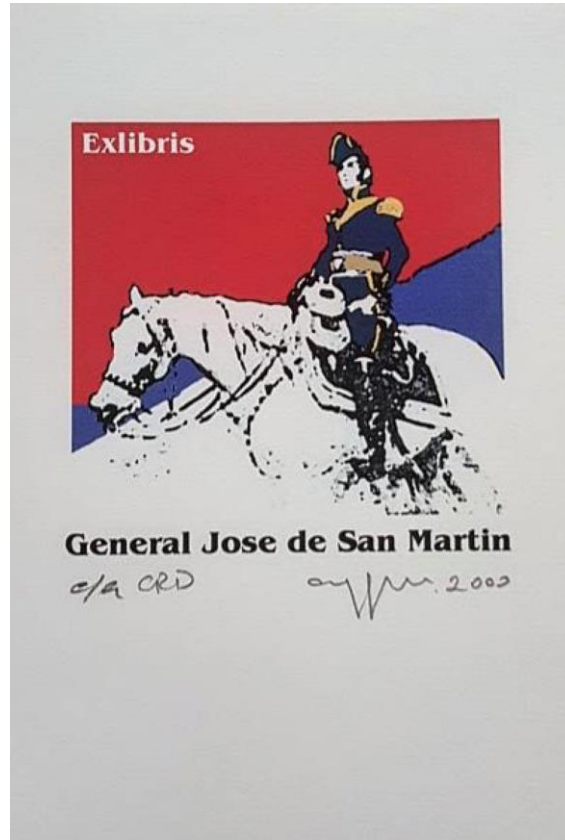
Görüntü 10: Ekslibris Helen Elgie Scott, P1, 1910
(Üsküdar Amerikan Lisesi Kütüphanesi)

Ayrıca Türkiye' de çok değerli sanatçılar tarafından ekslibris sanatının tanınması ve yaygınlaşması için yoğun çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda kitaplar, konferanslar, çalıştaylar ve yarışmalar düzenlenerek ekslibris sanatının gelişimine emek vermişlerdir.

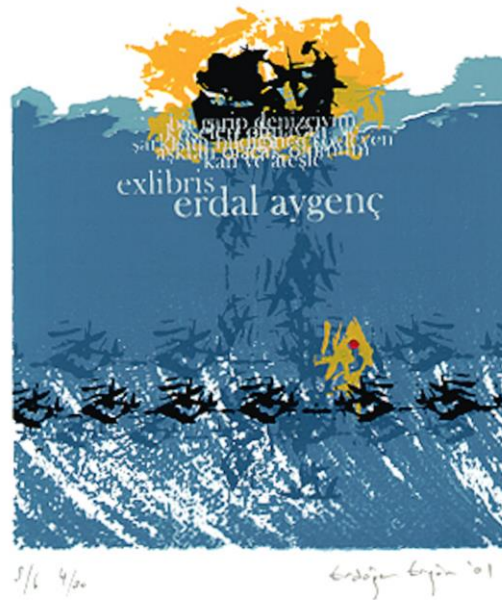
Türkiye'de ekslibris üreten ayrıca tanınması için çaba harcayan sanatçılar vardır. Bunlar; başta Hasip Pektaş olmak üzere Fedail Yılmaz, Gözde E. Tekcan, Sema I. Temel, Nazan Tanyu, Emre Şengün, Devabil Kara, Hasan Kıran, Hasan Pekmezci, Tezcan Bahar, Erkin Keskin, İsmail Aslan, Musa Köksal, Mustafa Okan, Gökhan Okur, Erdal Aygenç, Erdoğan Ergün, Burçin Demir, Zülfikar Sayın, Nazan Erkmén, H. Müjde Ayan, Güler Akalan ve Süleyman Saim Tekcan gibi isimlerdir.

Görüntü 11: Gökhan Okur tarafından 1997 yılında fotogravür tekniğinde üretilmiş bir ekslibris (Fotoğraf Gökhan Okur tarafından sağlanmıştır)

Görüntü 12: Erdal Aygenç tarafından 2000 yılında üretilmiş Arjantin’de ödül almış bir çalışması
(Fotoğraf Erdal Aygenç tarafından sağlanmıştır).

Görüntü 13: 2001 yılında Erdoğan Ergün'ün Erdal Aygenç adına tasarladığı serigrafik baskı tekniğini ile üretilmiş bir ekslibris. S (serigrafik) 6 (renk sayısı) 4/30 (30 adet basılmış, bu çalışma 4. sü)
(Fotoğraf Erdoğan Ergün tarafından sağlanmıştır)

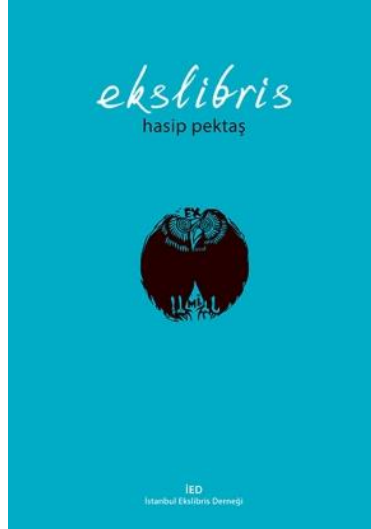
Sanatçıların bu konu üzerinde yaptıkları çalışmalar düzenledikleri sergiler ekslibrisin bir sanat objesi olarak sürdürülmesini sağlamış ve 1997 yılında ilk olarak Ankara'da kurulan, sonrasında 2008 yılından itibaren İstanbul'da İstanbul Ekslibris Derneği adı altında faaliyetlerini sürdüren Ankara Ekslibris Derneği ekslibrisin Türkiye'deki gelişimini sağlamış, sağlamaya devam etmektedir.

İstanbul Ekslibris Derneği, Türkiye'de 14 şehirde olmak üzere KKTC, Danimarka, Çin, Almanya, İtalya, Belçika, Finlandiya, Beyaz Rusya, Kanada ve Rusya'da sergiler açmış, Türkiye Ekslibrisini tanıtmıştır. Ekslibris sanatının yaygınlaşması için çok sayıda konferans verilmiş ve özellikle okullarda çalıştaylar yapılmıştır. İstanbul Ekslibris Derneği ayrıca 2003, 2007 ve 2010 yıllarında 3 uluslararası ekslibris yarışması düzenlemiştir. 2010 yılında ise Işık Üniversitesi işbirliğinde 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi'ni organize etmiş, 40 ülkeden 280 sanatçı ve koleksiyoncuyu İstanbul'da ağırlamıştır. Işık Üniversitesi, 2012 yılında lise öğrencilerine yönelik ulusal bir ekslibris yarışması da düzenlemiştir (Pektaş, 2014).

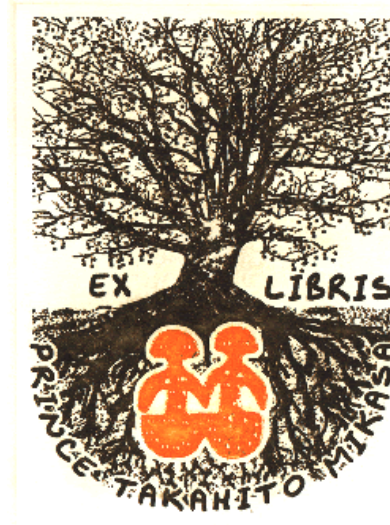
Bu dernek Türkiye'de ve yurt dışında bir çok sergi gerçekleştirerek ekslibrisin tanıtılmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca 2008 yılında dünya'da önemli ekslibris müzeleri arasında olan İMOGA bünyesinde İstanbul Ekslibris Müzesi'de yine Pektaş öncülüğünde kurulmuştur.

İstanbul Ekslibris Derneğinin kurucusu ve halen başkanı olan Hasip Pektaş Türkiye için hiç şüphesiz ekslibris ile özdeşleşmiş tek isimdir. Hasip Pektaş 1953 yılında Ermenek-Karaman'da doğmuştur. 1971'de Akşehir İlköğretim Okulu'nu, 1974'da Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nü bitirmiştir. 1987-2007 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü'nde öğretim elemanı olarak görev yapmıştır. Danimarka, Belçika, Çin ve İtalya'da bulunan ekslibris müzelerinde çalışmaları yer alan sanatçının 33 kişisel sergisi vardır. Ayrıca yurtiçi ve yurtdışı pek çok yarışmalı ve karma sergilere katılmıştır.

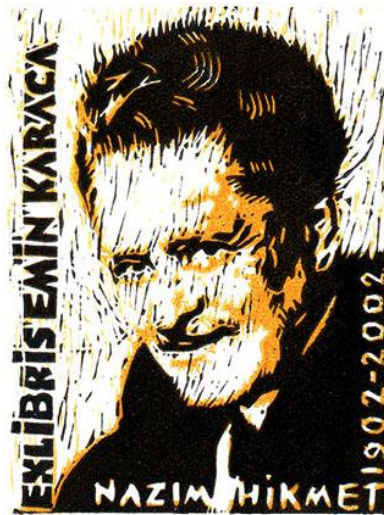
Hasip Pektaş'ın "Ekslibris" isimli kitabı 1996 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından basılmış ve 2003 yılında ise kitap İstanbul Ekslibris Derneği tarafından genişletilerek 2. baskısı hazırlanmıştır (aed.org.tr).

Görüntü 14: Hasip Pektaş, “Ekslibris” isimli kitabının ikinci baskısı (aed.org.tr).

Görüntü 15: Hasip Pektaş, C3+P3 (11x8,5) 1998 (aed.org.tr).

Görüntü 16: Hasip Pektaş, X3 (11x8) 2001 (aed.org.tr).

Görüntü 17: Hasip Pektaş, CGD (11x8) 2004(aed.org.tr).

1.5 Kuzey Kıbrıs'ta Ekslibris

Tanınmış kişilerin veya toplum liderlerinin anısını yaşatmak için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üniversiteleri tarafından Ekslibris yarışma ve sergileri gerçekleştirilmiştir. Bu yarışmaların sonucunda toplanan eserler sergi kapsamında halka açık bir şekilde sergilenmiş ve bir sanat objesi olarak izleyiciye sunulmuştur (Çavuşoğlu, 2010).

1.5.1 DAÜ Ekslibris Yarışması:

Ocak 2009'da birincisi düzenlenen "Grafica Versus Grafica" adlı iki uluslu grafik tasarım etkinliği İran ile yapıldı. İlk yapılan sergi Poster sergisi olarak gerçekleştirildi. Daha sonra etkinliğin ikincisi Belçika eşliğinde Kuzey Kıbrıs'ta ilk olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Bölümü tarafından 2010 yılında "**Grafica Versus Grafica-Belgium-Nort Cyprus 2010**" isimli Ekslibris yarışması düzenlenmiştir (Çavuşoğlu, 2010).

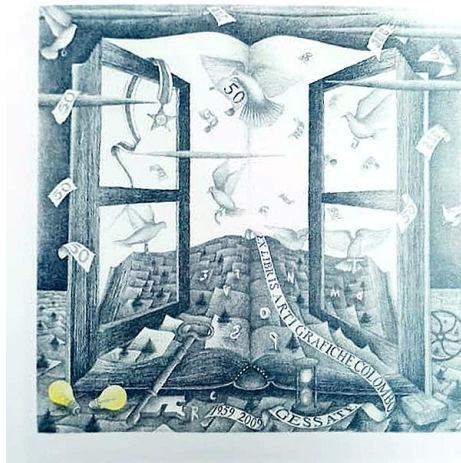
Dünyadan, Türkiye'den ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden sanatçıların bulunduğu jüride Martin R. Baeyens, Hasip Pektaş, Ümit İnataçı, Senih Çavuşoğlu ve Dağhan Fellahoğlu yer almıştır (Çavuşoğlu, 2010).

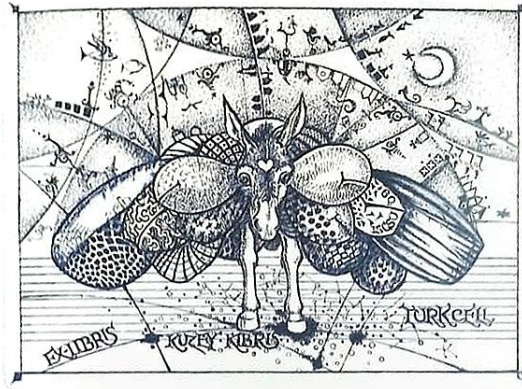
Görüntü 18: Yarışma Jürisi (soldan sağa) Senih Çavuşoğlu, Hasip Pektaş, Ümit İnacı, Martin R. Baeyens ve Dağhan Fellahoğlu, 2019.

Ekslibris sanatında dünyanın önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilen Martin R. Baeyens'in liderliğinde 50'den fazla ülkeden 339 sanatçının 1000'den fazla eserinin sunulduğu ilk "Uluslararası Ekslibris Yarışması-Kuzey Kıbrıs 2010" gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Martin R. Baeyens, bu etkinlik kapsamında Doğu Akdeniz Üniversitesi Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Bölümü öğrencileri ile İran Vije Görsel İletişim okulu öğrencileri için özel bir ekslibris atölyesi düzenlemiştir (Çavuşoğlu, 2010).

Kıbrıs 2010 yarışma jürisi 2 Nisan 2010 tarihinde dört ödül ve on iki mansiyon sahibini belirlemiştir. Bu, yarışma Kuzey Kıbrıs'ta düzenlenen ilk ekslibris etkinliği ve yarışması olarak büyük bir başarıya ulaşmıştır (Çavuşoğlu, 2010).

Görüntü 19: Başarı Ödülü, Pietro Paola Tarasco, İtalya, C3 (12.5x12.5) 2009.

Görüntü 20: Başarı Ödülü, Monlarlscsu Istuan, Macaristan, C3 (13.5x10) 2009.

Görüntü 21: Başarı Ödülü, Lukasz Cywicki, Polonya, X3 (10x9) 2009.

Görüntü 22: Başarı Ödülü, Tezcan Bahar, Türkiye, CGD (5,2x11) 2010.

1.5.2 Rauf Raif Denктаş Ekslibris Yarışması

Kurucu Cumhurbaşkanımız Rauf Raif Denктаş hayatı boyunca verdiği özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi ile Türklük tarihine adını yazdırmış büyük bir liderdir. Ayrıca sanata ve sanatçıya karşı çok duyarlılığı ile bilinirdi.

Özellikle yanından ayırmadığı fotoğraf makinesiyle gittiği her yerde fotoğraf karelemekte ustaydı. Rauf Raif Denктаş'ın gerçekleştirdiği değerli ve önemli işler, O'nu yüceltmek, yaşatmak ve daima hatırlanması amacı ile yapılan bu ekslibrislerde yaşam bulmuştur. Bu bağlamda Kurucu Cumhurbaşkanımız Rauf Raif Denктаş adına Yakın Doğu Üniversitesi'nin düzenlediği bu ekslibris yarışması tarihi bir anlam kazanmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin en büyük ve önemli eğitim kurumlarından biri olan, sanata ve sanatçıya her zaman değer veren Yakın Doğu Üniversitesi'nin Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi tarafından 18 Mayıs 2012 tarihinde Rauf Raif Denктаş anısına Uluslararası Ekslibris Yarışması düzenlenmiştir.

Gerçekleştirilen yarışma kapsamında dünyanın farklı 23 ülkesinden, 163 sanatçı ve toplam 168 eserin sergilendiği yarışma Kuzey Kıbrıs'ta düzenlenen ekslibris yarışmalarından biridir. Yarışma sonucunda üç adet başarı, beş adet mansiyon, 1 adet teşvik ödülü sanatçılara verilmiştir.

Bu yarışma sayesinde ekslibris konusunda sanatsal bir bellek oluşturulması hedeflenmiş ve amacına ulaşılmıştır. Bunun en önemli göstergesi yarışmaya katılmış tüm eserlerin Kıbrıs Modern Sanat Müzesi'nin Koleksiyonunda korunuyor olmasıdır.

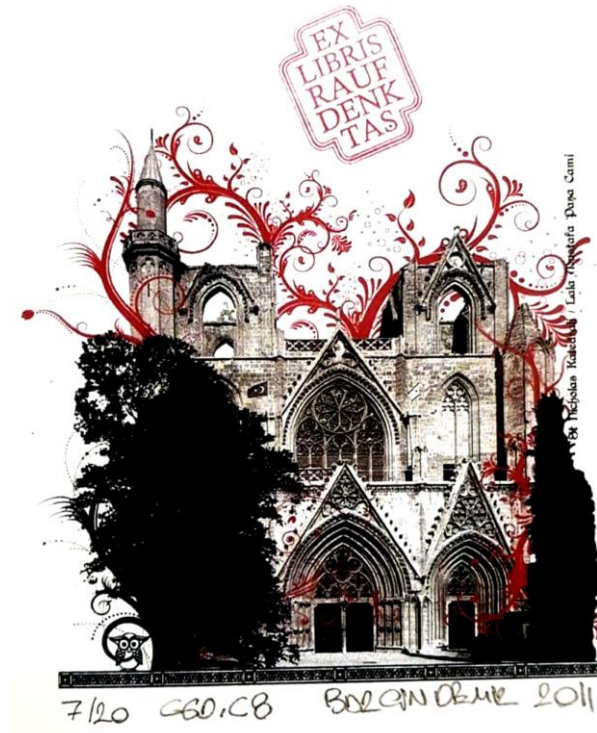
31/9/2012

ce

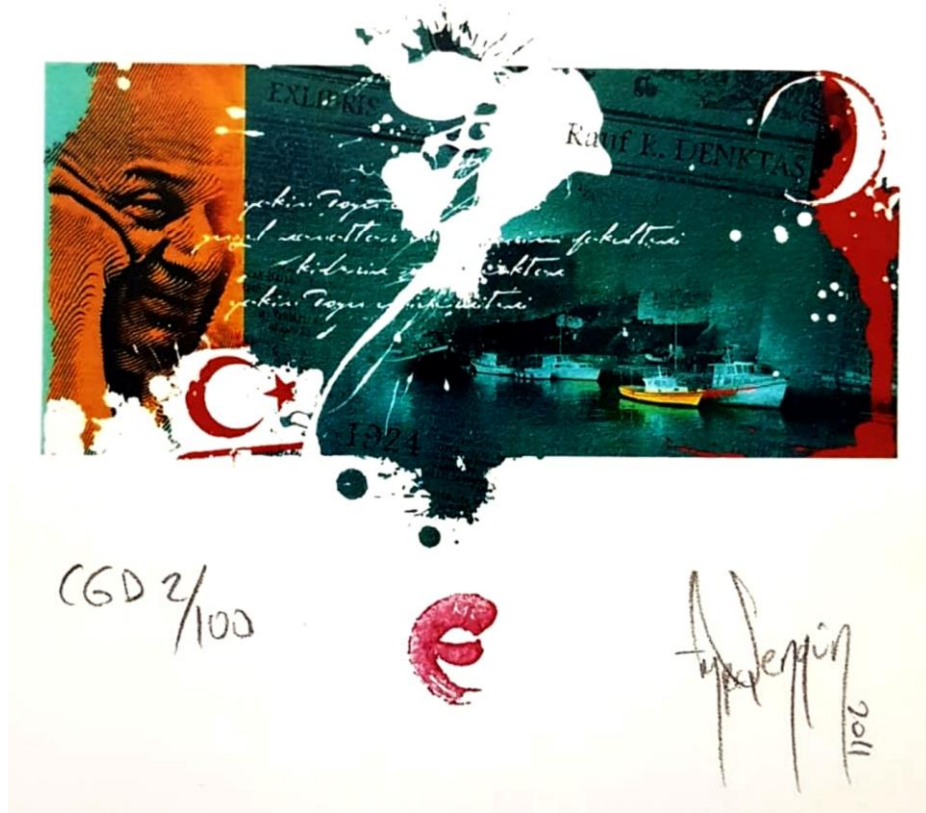
31

31

Görüntü 23: Başarı Ödülü, Ryszard Balon (Polonya)

Görüntü 24: Başarı Ödülü, Burçin Demir (Türkiye)

Görüntü 25: Başarı Ödülü Emre Şengün (Türkiye)

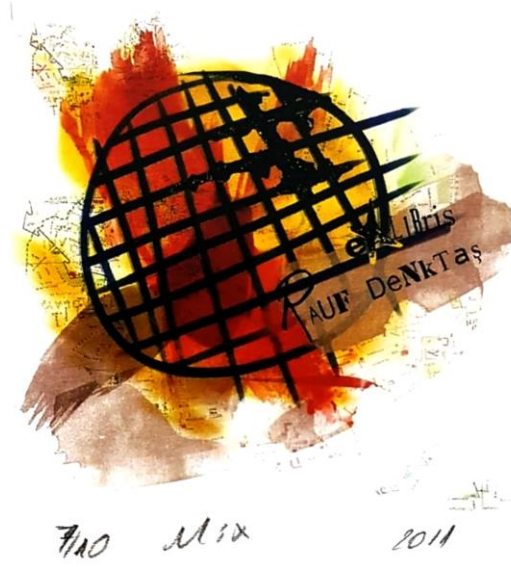
C.R.D. 1/20

2011

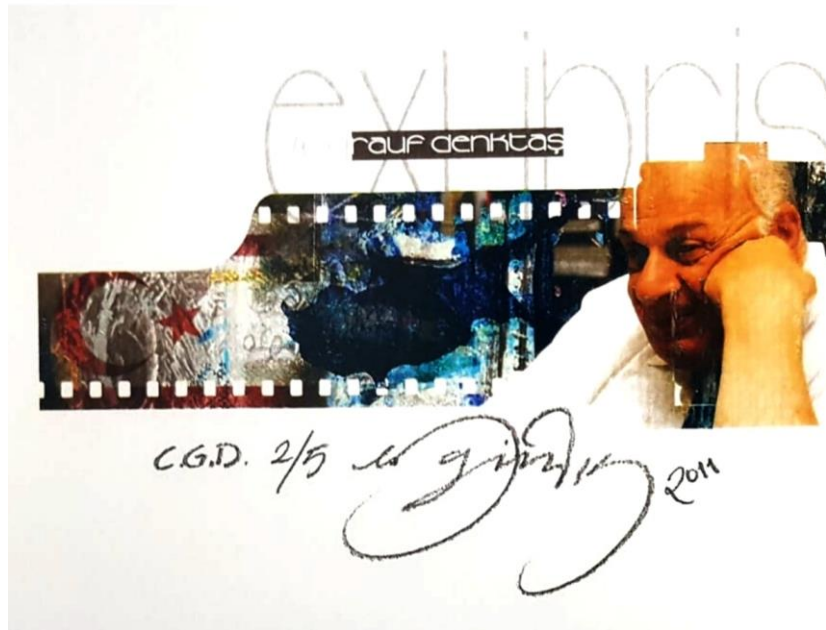
Görüntü 26: Mansiyon Ödülü; Eren Demirbakan (Türkiye)

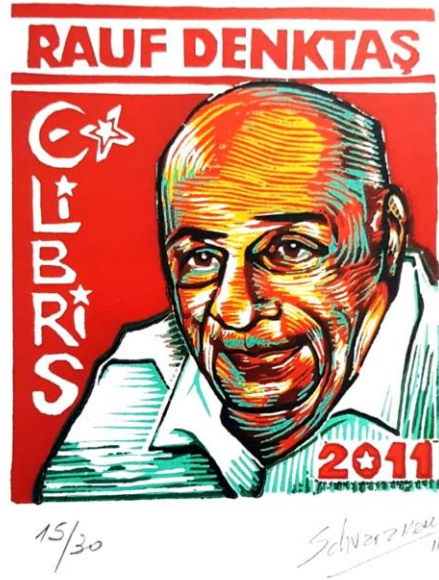
Görüntü 27: Mansiyon Ödülü, Murat Ertürk (Türkiye)

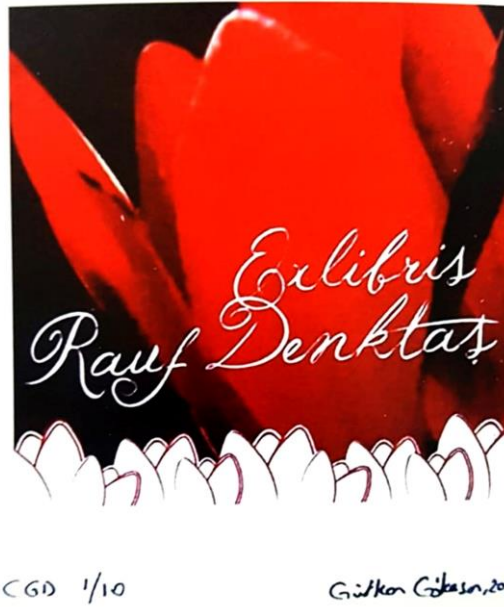
Görüntü 28: Mansiyon Ödülü, Ruba Kılınç (Türkiye)

Görüntü 29: Mansiyon Ödülü, Engin Korkmaz (Türkiye)

Görüntü 30: Mansiyon Ödülü, Mauricio Schvarzman (Arjantin)

Görüntü 31: Teşvik Ödülü, Gürkan Gökaşan (KKTC)

Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) İletişim Fakültesi, Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Bölümü ile Polonya'nın Silesia Üniversitesi iş birliğiyle, 35 ülkeden 200 sanatçının katıldığı Uluslararası Ex-libris Yarışması gerçekleştirilmiştir. DAÜ Rektörü Prof. Dr. Necdet Osam, DAÜ Rektörlük Sanat Danışmanı Prof. Martin R. Baeyens, Türkiye Üsküdar Üniversitesi

İletişim Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon Bölümü Başkanı Prof. Dr. Hasip Pektaş, Silesia Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Krzysztof Marek Bak ile DAÜ Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Senih Çavuşoğlu yer aldığı jüri 1 Kasım 2019 tarihinde toplanmıştır. Toplam 600 ekslibrisin değerlendirilmiş, değerlendirme sonucunda “Spirit” konulu birincilik özel ödülü Anna Trojanowska’ya (Polonya), diğer birincilik ödülü Xingting Li’ye (Çin), ikincilik ödülü Ozan Uyanık’a (Türkiye), üçüncülük ödülü ise Xin Yi Hong’a (Çin) verilmiştir (<https://www.emu.edu.tr/tr/haberler/>).

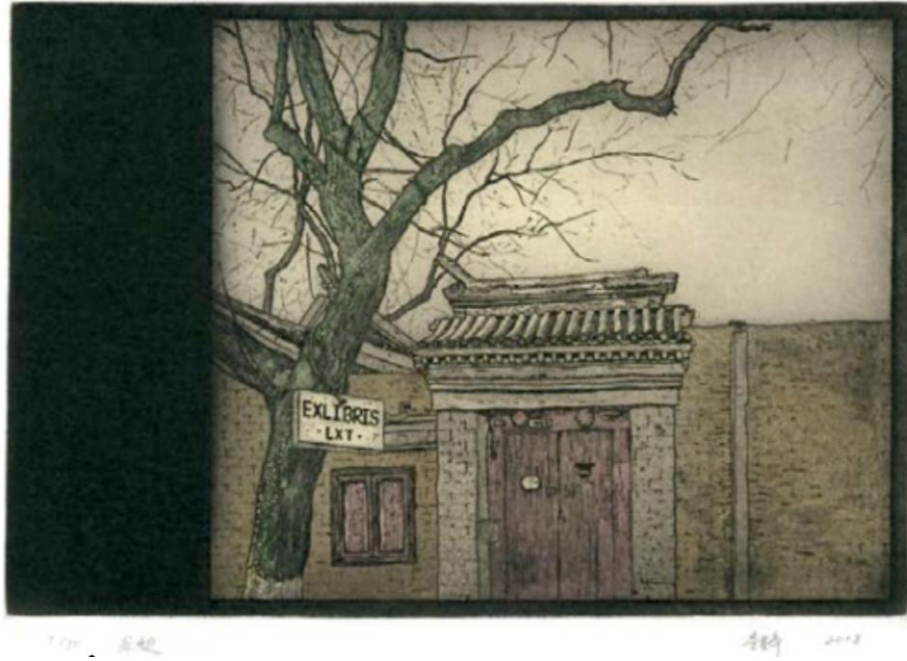

Görüntü 32: Jüri üyeleri (soldan sağa) Prof. Hasip Pektaş, Prof. Martin R. Baeyens, Prof. Dr. Krzysztof Marek Bak, Prof. Dr. Necdet Osam, Prof. Dr. Senih Çavuşoğlu

Görüntü 33: “Spirit” konulu birincilik özel ödülü Anna Trojanowska’nın ekslibrisinden bir görüntü. (Polonya).

<https://www.yumpu.com/en/document/read/65188127/spirit-catalogue>

Görüntü 34: Birincilik ödülü Xingting Li'ye (Çin).
<https://www.yumpu.com/en/document/read/65188127/spirit-catalogue>

Görüntü 35: İkincilik ödülü Ozan Uyanık'a ait ekslibrislerden bir görüntü. (Türkiye).
<https://www.yumpu.com/en/document/read/65188127/spirit-catalogue>

Görüntü 36: Üçüncülük ödülü ise Xin Yi Hong'a ait ekslibrisinden bir görüntü. (Çin). <https://www.yumpu.com/en/document/read/65188127/spirit-catalogue>

1.5.3 Diğer Etkinlikler

Yakın Doğu Üniversitesi tarafından düzenlenen, küratörlüğü Gökhan Okur tarafından yapılan 'İkide Bir Sanatsal Atölye Çalışmaları' kapsamında 15-18 Aralık 2011 tarihlerinde programlanan, yürütücülüğünü Prof. Martin R. Baeyens'in yaptığı 'Small is Beautiful' atölye çalışması da ekslibrisin yaygınlaşmasında Kuzey Kıbrıs için önemli bir etkinlik olmuştur. Etkinlik kapsamında Martin R. Baeyens, Yakın Doğu Üniversitesi Büyük Kütüphanesinde ekslibris konulu bir konferans vermiş, konferansta tarihi örneklerin yanı sıra kendi sanatı hakkında da bilgileri hem öğrenciler hem de Kıbrıslı sanatçılarla paylaşma fırsatı bulmuştur. Ayrıca yürütülen atölye çalışması öğrenciler için önemli bir deneyim olmuştur. Bugün Kuzey Kıbrıs'ın en donanımlı baskı resim atölyelerinden biri olan Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesine bağlı atölye o zamanlardan ihtiyaç olarak belirlenerek bugünkü şartlarına kavuşmuştur. Elbette atölyenin kurulmasındaki en önemli etki Kurucu Rektör Dr. Suat Günsel'in sanata verdiği büyük değerden kaynaklanmaktadır (Okur, 2020).

Görüntü 37: Yakın Doğu Üniversitesi Büyük Kütüphanesinde ekslibris konulu konferanstan görüntüler.

Görüntü 38: Atölye çalışmasından görüntüler.

2. BÖLÜM

SANATSAL AÇIDAN EKSLİBRİS

Sanat, yaratıcının ve alıcının duygularında var olan biçim ve ahenk birliği bağlantılarını harekete geçirip güzeli ortaya koyabilecek, hoş a giden biçimler yaratma çabasıdır. O halde sanat, insan tarafından güzeli yaratma çabasıdır. Güzeli ise, hoş a giden bağlantılar duygusudur (Erinç, 11, 1998).

Sheldon Cheney sanatı şöyle tanımlar; "Belirli bir araç bağlamında, zihinde canlandırılmış (tasarlanmış) bir görüntünün biçimsel ifadesi ya da kavrayış imgeleştirmesidir (Ocvirkv.d. 3, 2015)."

Sanat, hem bir eylem, yani bir oluşum süreci olarak, hem de işlev, yani alıcıya yaptığı katkı olarak düşünüldüğünde, onun (sanatın) bir var olan olarak konumu, alıcının-sanatçının-sanat eserinin, yani sanat olgusunun temel öğelerinin etkileşimde bulunduğu noktada yer alır (Erinç, 5, 1998).

Sanatın üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; **özne**, **biçim** ve **içerik** tir. Görsel sanatlarda **özne**; bir kişi, bir nesne, bir tema veya bir fikir olabilir. **Biçim**; sanat yapıtının bütünsel düzenlenişi ya da organizasyonunu ifade eder. Sanatsal öğeler olarak çizgi, doku, renk, şekil ve değer sanatsal ifade için vazgeçilmez en temel ve doğrudan üretim araçlarıdır ve biçimi oluşturur. Fakat bu öğeler arasındaki ilişki ancak tasarım ilkelerine göre ele alındığında anlamlı bir yapı oluşturur. Bu ilkeler armoni, varyasyon, denge, oran, baskınlık, hareket ve ekonomiyi içerir. Tasarım ilkeleri katı değil esnektir ve

bir arada ya da sayısız farklı şekillerde uygulamaları yapılabilir. **İçerik**, bir sanat eserinin duygusal veya zihinsel olarak içerdği mesajdır. Bir beyan, ifade ya da ruhsal durum sanatçı tarafından geliştirilir sonrasında gözlemci tarafından yorumlanır. Sanatın üç bileşeni arasında, içerik tanımlaması en zor olanıdır. Çünkü izleyicinin, sanatçı ile doğrudan etkileşimi olmadan eserin özne ve formunu gözlemleyerek sanatçının düşüncelerini çözmesi gerekir (Ocvirkv.d. 10-12, 2015).

Erinç'e göre (Okur, 1998) sanat eserinin iki işlevi vardır;

- İletide bulunmak,
- Estetik kaygı uyandırmak.

Alıcı bunlardan birini alıyorsa, eser ile alıcı arasında bir iletişim ortamı oluşur. Bu iletişim ortamı, gerçek anlamından oldukça farklıdır. Gerçek anlamda iletişim; iletiyi gönderenin de, alıcının da aktif olup, fikir açısından ortak bir noktada buluşmasıyla mümkündür. İletişimde, iki tarafın anlaşması, mesajı gönderen ile alıcının, verilen mesaj hakkında tam bir fikir birliği içinde olması gerekmektedir. Fakat sanat için, taraflardan biri aktif olduğu sürece belli ölçüde iletişim gerçekleşir. Dolayısı ile sanat yapısı bu anlamda bir iletişim aracı olarak değerlendirilemez. Sanat eseri durağandır. Alıcı ve gönderen ne kadar aktifse sanat eseri o kadar iletide bulunabilir. Örneğin; belli bir eseri okuyanlar ya da izleyenler elbette bir mesaj alırlar. Fakat alınan mesaj kişiden kişiye farklı olabilir. Sanat alanında, alınan mesajı etkileyen değişkenler eğitim, çevre ve yaşamdan elde edilen tüm deneyimlerdir. Sanatçı yarattığı eser ile kesinlikle bir mesaj oluşturur. Fakat bu mesaj izleyenlerin eğitim düzeyine, kültürel yapısına ve yaşadığı çevreye göre farklı şekillerde alınır. Örneğin; Guernica'yı izleyenler, sanatçısı, dönemi ve eser hakkında ne kadar bilgiye sahipse Guernica'dan o kadar etkilenecek ve anlamlandıracaktır (bkz. Görüntü 39). Sonuç olarak, bir sanat eserini bu anlamda bir iletişim aracı olarak değerlendirmek yanlış olabilir (Okur, 39, 1998).

Görüntü 39: Pablo Picasso, Guernica,1937.
<https://www.pablocassio.org/guernica.jsp>

2.1 İletişim Aracı Olarak Ekslibris

İletişim; bilgi, fikir, duygu, beceri gibi zihinsel etkinliklerin belli araçlar kullanılarak iletilmesidir şeklinde tanımlanabilir.

"Birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirlerine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirlerine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimlerine iletişim diyoruz" (Oskay,15, 1992).

Bir kitabın kime ait olduğu bilgisini taşıyan ekslibris bir iletişim aracı olarak değerlendirilebilir. Örneğin; bir ekslibristeki "ekslibris Özgün Erdenizci" okunduğunda bir bildirimde bulunur. Ayrıca üzerinde var olan görsel öğeler aracılığı ile görsel tabanlı bir iletişim kurar. Ekslibrisler evrensel düzeyde izlendiklerinde, kültürler arasında iletişim kurabilen görsel iletişim araçları gibi değerlendirilebilirler. Örneğin; Yunus Güneş'in tasarladığı ekslibriste kullandığı 'Başak Tutan Hatti Tanrı' imgesi ile Anadolu Kültürü hakkında evrensel düzeyde görsel bir bilgi vermektedir(bkz. Görüntü 40). Bu kültürel bir iletişim sağlamaktadır (Okur, 44, 2013).

Görüntü 40: Yunus Güneş, yüksek baskı, 2003 (Okur, 44, 2013).

2.2 Değiş Tokuş Objesi Olarak Ekslibris

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre koleksiyon, öğrenme, yarar sağlama veya zevk alma amacıyla bir araya getirilmiş ve özelliklerine göre sınıflara ayrılmış nesneler bütününe denir.

Koleksiyonculuk belli konularda sınıflandırılmış nesneleri sadece biriktirmek amacı ile değil, belli bir tutkuyu, belleği paylaşmak, onu saklamak ve ileriye taşımak için verilen çaba olarak tanımlanabilir.

Ekslibris koleksiyonculuğu ise ekslibrisi, geleneksel kullanımı olan kitabın kime ait olduğunu gösteren bir işaret olmasının ötesine taşımış, ona bir pazar sağlamış ve koleksiyonerler arasında çeşitli değiş-tokuş yöntemiyle el değiştiren nesne haline getirmiştir. Bundan dolayı ekslibrisi kitabın içinden çıkartıp onu bir sanat objesi olarak değerlendirilmesinde koleksiyonculuğun büyük önemi olmuştur. Koleksiyonculuk aracılığı ile oluşan piyasa sanatçıların bu alanda daha fazla etkinlik yapmasına da neden olmuştur. Bu sayede sanatçılar yaptıkları ekslibrisleri karma ya da kişisel sergilerde sanat severler ile birlikte koleksiyonerlerin de beğenisine sunmaktadır.

Görüntü 41: Prof. Martin R. Baeyens 2011 yılında Yakın Doğu Üniversitesinde verdiği “Small is Beautiful” adlı konferans sonrasında izleyicilerle paylaştığı koleksiyondan bir görüntü.

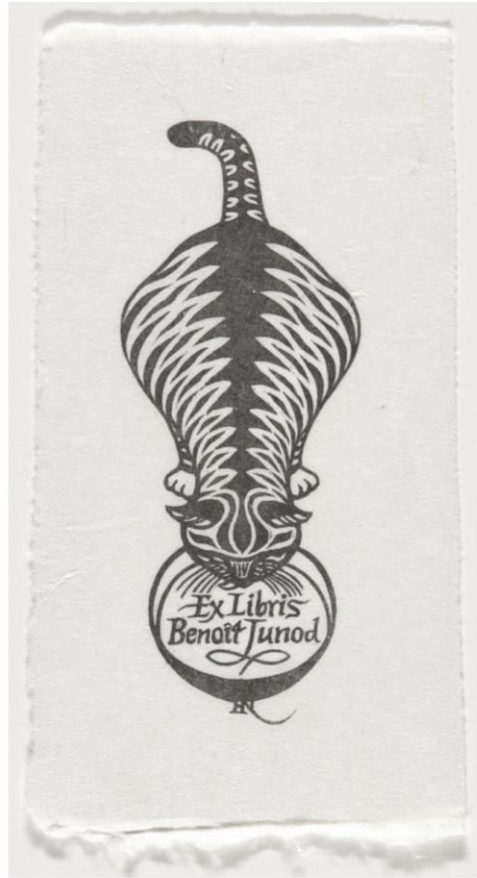
(Fotoğraf Gökhan Okur tarafından sağlanmıştır)

19. yüzyılın sonuna doğru ekslibrisin tarihine ve büyük ekslibris koleksiyonculuğunu yaratmaya yönelik ilgi artmış, koleksiyonerler arasında el değiştirmeler başlamıştır. Avrupa ve Amerika’da çeşitli ekslibris organizasyonları oluşmaya, eski ve güncel ekslibrislerle ilgili haberler veren çeşitli yayınlar basılmaya başlamıştır. Ayrıca düzenli olarak kurumsal ya da kişisel koleksiyon sergileri düzenlenmiştir. 20. yüzyılın ortalarında başlayıp halen sürmekte olan kongreler, çalıştaylar gibi etkinlikler aracılı ile değiş tokuş ortamları oluşmuştur (Beyaz, 2015).

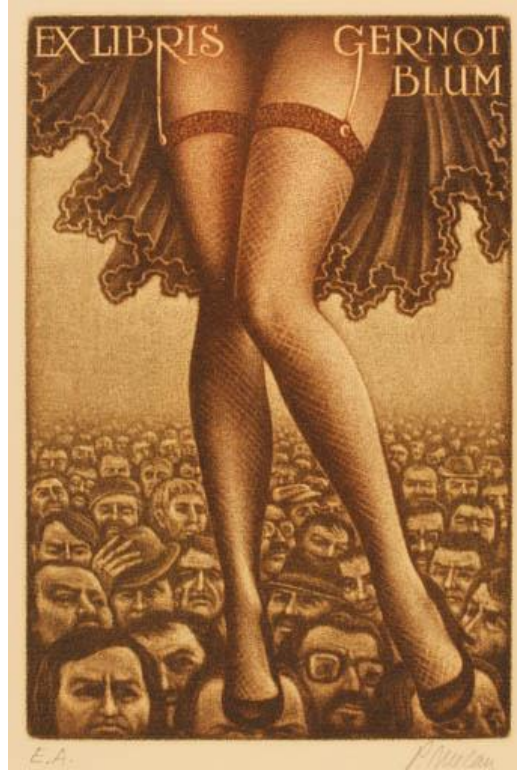
Ekslibris konusunda pek çok araştırmaya sahip, yaptıkları yayınlar ile bu araştırmalarını belgeleyen ekslibris tutkunlarından; Benoit Junod, Luc Van den Briele, Dr. Gernot Blum, W.J.C Van Eyck, Mario de Filippis, William E. Butler, Brian North Lee, Remo Palmirani, Lars C. Stolt, James P. Keenan, Eva-Maria Wimmer, Keresi Ferenc, Ichigoro Uchida, Martin R. Baeyens önemli koleksiyonerlerdir (Pektaş, 41, 2017).

Görüntü 42: Hasip Pektaş tarafından Luc Van den Briele için yapılmış bir ekslibris.
www.aed.org.tr

Görüntü 43: Jacques Hnizdovsky tarafından Benoit Junod için yapılmış bir exlibris.
<https://www.vmfa.museum/piction/6027262-49180719/?pdf=365495&image=365495>

Görüntü 44: Petr Melan tarafından Dr. Gernot Blum için yapılmış bir exlibris.
<http://art-exlibris.net/exlibris/19048>

Görüntü 45: Gerard Gaudaen tarafından W.J.C Van Eyck için yapılmış bir exlibris.
<http://art-exlibris.net/exlibris/19048>

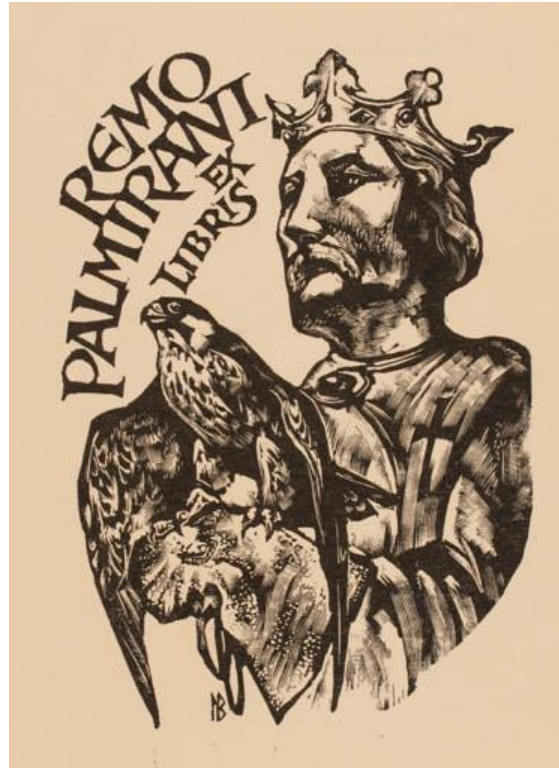
Görüntü 46: Gian Luigi Ubaldi tarafından Mario De Filippis için yapılmış bir exlibris.
<http://art-exlibris.net/exlibris/24649?query=kategori-58&pt=artist>

Görüntü 47: Jacques Hnizdovsky tarafından William E. Butler için yapılmış bir exlibris.
<https://www.vmfamuseum/piction/6027262-49181773/>

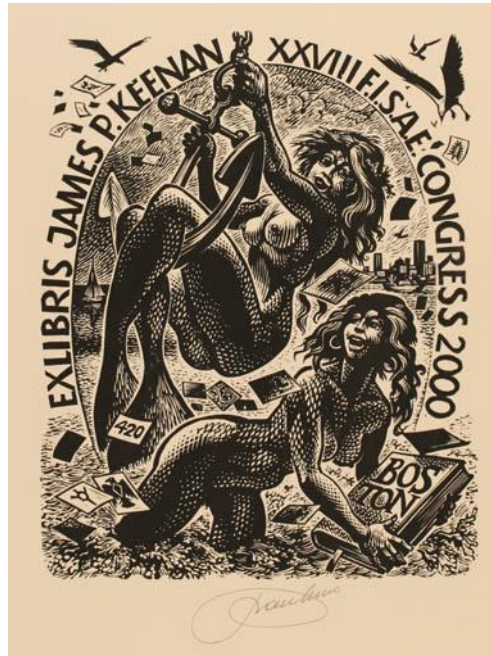
Görüntü 48: John Lawrence tarafından Brian North Lee için yapılmış bir exlibris.
http://www.gelaarsdekat.com/ex_libris.htm

Görüntü 49: Leslie Benenson tarafından Remo Palmirani için yapılmış bir exlibris.
<http://art-exlibris.net/person/20167>

Görüntü 50: Frank Van Damme tarafından Lars C. Stolt için yapılmış bir exlibris.
<https://exlibris-artshop.com/p/damme-fr-van-5025/>

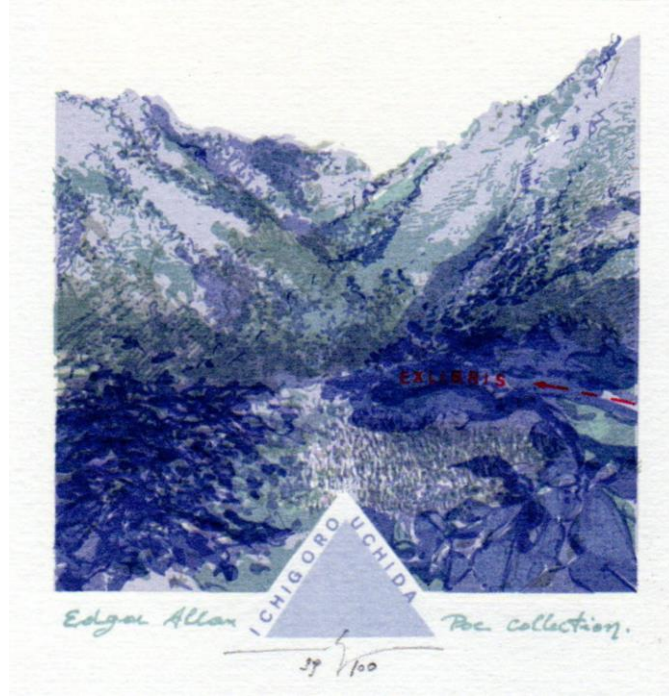
Görüntü 51: Frank Van Damme tarafından J.P. Keenan için yapılmış bir exlibris.
<http://art-exlibris.net/exlibris/15000?query=&pt=owner>

Görüntü 52: Marina Richter tarafından E.M. Wimmer için yapılmış bir exlibris.
<http://art-exlibris.net/exlibris/14532>

Görüntü 53: Várkonyi Károly tarafından Keresi Ferenc için yapılmış bir exlibris.
<http://www.bedo.hu/kepek/adat/1525.jpg>

Görüntü 54: Martin R. Baeyens tarafından Ichigoro Uchida için yapılmış bir exlibris.
<https://exlibris-artshop.com/p/martin-baeyens-2307/>

Görüntü 55: Ozan Uyanık tarafından Martin R. Baeyens için yapılmış bir exlibris.
<http://art-exlibris.net/exlibris/26264>

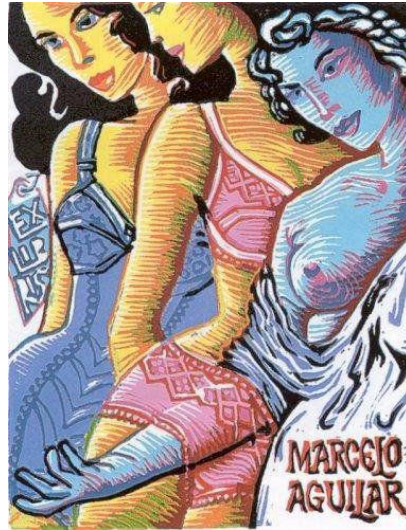
3. BÖLÜM

EKSLİBRİSİN ÜRETİM AŞAMALARI

Ekslibrisler de diğer tüm sanat ve tasarım ürünlerinde olduğu gibi üretim süreci önce tasarım aşamasıyla başlar. Bu aşamada sanatçı, ya kendi belirlediği ya da başkaları tarafından belirlenen bir konu üzerinde taslaklar yaparak görsel bir planlama oluşturur. Bu planlama sırasında leke, renk, kompozisyon kuralları ile birlikte görüntü/yazı ilişkisini de kurgular. Yazı ögesi kompozisyon içinde görüntü ögesi ile doğru bir ilişki içinde olmalıdır. Dolayısı ile bu görsel problem daha taslak aşamasında ele alınmalıdır. Bu aşamada elde edilen eskizler doğrultusunda sanatçı uygulama tekniğine göre bir yol seçer. Örneğin; sanatçı, bu tez kapsamında yapılan uygulamalarda olduğu gibi dijital baskı tekniği ile üretim yapacaksa, tasarladığı ekslibrisin eskizine uygun elde ettiği fotoğraf, çizim, grafik biçimler ve yazı gibi görsel malzemeleri görüntü işleme programlarında son haline getirir. Konuya ilişkin başka bir örnek verilecek olursa, hazırlanan eskizler uygulanacak olan geleneksel baskı tekniğine uygun şekilde kalıplara işlenir. Sanatçı hazırladığı kalıplar ile tasarladığı ekslibrisleri çoğaltma aşamalarına getirmiş olur. Baskı sonrasında belli sayıda çoğaltılmış ekslibrisler sanatçı tarafından imzalanarak sonuçlandırılır ve sanatsal değer kazanıp sanatseverlerle buluşur (Aslan, 2004, 23). Elbette günümüzde bir sanat objesi niteliği taşıyan ekslibrisler halen Amerika ve Avrupa'da sipariş üzerine üretilen ticari bir obje olma özelliklerini de korumaktadırlar. Türkiye'de az sayıda olsa da sipariş üzerine ekslibris yapan sanatçılar bulunmaktadır. Bu konu hakkında sanatçı Burçin Demir iyi bir örnektir. 2015 yılında İstanbul'da açtığı Türkiye'nin ilk

olarak adlandırılır. Bu yöntemlerden başka kolograf, korindon ve epoksi gibi malzeme kullanımına yönelik yeni teknikler de uygulanmaktadır. Bu grup baskı tekniği, İngilizcede “intaglioprinting”, Almanca'da ise “tiefdruck” olarak isimlendirmektedir.

b. Tümsek Baskı: Arkeolojisi en eski olan bu teknik, baskısı alınacak yüzeylerin dışında kalan yerlerin kalıptan oyularak eksiltilmesi mantığına dayanmaktadır. Kalıp oluşturmak için ahşap, linolyum, poliüretan ve muşamba gibi yüzeyler kullanılmaktadır. Günümüzde pleksiglas, foreks ya da dekota gibi kolay işlenebilir malzemeler de kullanılmaktadır.

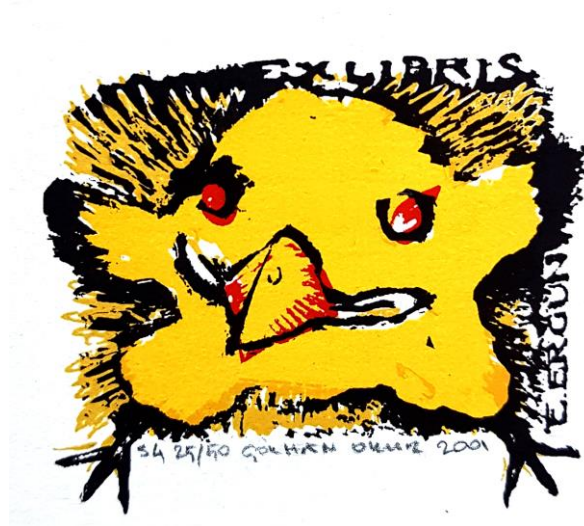
Görüntü 57: Burçin Demir tarafından sipariş üzerine üretilmiş bir exlibris.

c. Düz Baskı: Bu grupta yer alan baskı tekniklerinde kullanılan baskı kalıplarında tümsek veya çukur alanlar oluşturmaksızın yüzey hassaslaştırılıp boyayı belirli alanlarda tutarak baskı yapılmaktadır. Kalıp malzemesi olarak; bakır, alüminyum, çinko gibi metal plakalar veya taş kullanılan bu grup baskı yönteminde kalıp yüzeyinde yükseklik farkı bulunmaz. Litografi, ofset ve monotip çoğaltma teknikleri bu grupta yer almaktadır.

Görüntü 58: Anna Trojanowska tarafından düz baskı tekniğiyle üretilmiş bir exlibris.

d.Şablon Baskı: Şablon baskı, kalıp yüzeyi üzerinde boyayı geçiren ve geçirmeyen alanlar oluşturarak elde edilen bir yöntemdir. Serigrafi ve stencil uygulama yöntemleri bu grupta yer alır.

Görüntü 59: Gökhan Okur tarafından şablon baskı tekniğiyle üretilmiş bir exlibris.

e. Dijital Baskı: Bilgisayar kontrollü baskı makineleri aracılığı ile elde edilen baskılardır. Her tür sayısallaştırılmış görüntünün çeşitli yüzeyler üzerine yazıcılar aracılığı ile aktarılmasıdır (Gürler v.d., 2019).

Görüntü 60: Hasip Pektaş tarafından dijital baskı tekniğiyle üretilmiş bir ekslibris.

3.1.1 Çoğaltma Tekniklerinin Kodları

Baskıda kullanılan çoğaltma tekniklerine ait uluslararası kodlar şunlardır.

Çukur baskı teknikleri

C = Çukur baskı

C1 = Çelik oyma

C2 = Hakkak kalemiyle oyma (özellikle bakır üzerine)

C3 = Asitle yedirme

C4 = Kuru kazıma

C5 = Akuatinta

C6 = Yumuşak-şekerli yüzeyde yedirme

C7 = Mekanik doku yaratma

C8 = Plastik gravür

Çukur baskı yeniden çoğaltma

P3 = Fotogravür baskı

P4 = Tifdruk baskı

Yüksek baskı teknikleri

X = Yüksek baskı

X1 = Ağaç baskı

X2 = Ağaç oyma baskı

X3 = Linolyum baskı

X4 = Metal oyma baskı

X5 = Damga baskı

Yüksek baskı yeniden çoğaltma

T = Tipografi, yazı baskısı

T1 = Lino kalıp baskı

T2 = Ağaç oyma yazı baskısı

P1 = Klişe baskı

P2 = Yarım ton klişe baskı

Düz, şablon ve elektronik baskı teknikleri

L = Taş baskı – Litografi

L1 = Taş baskı

L2 = Transfer taş baskı

L3 = Ofset çinkosuyla baskı

L4 = Alüminyum Baskı

P8 = Fotoğraf

S = Şablon Baskı

S1 = İpek Baskı

S2 = Boyama şablonla baskı

S3 = Balmumu kâğıtla baskı

CGD = Bilgisayarda tasarım

Düz, şablon ve elektronik baskı yeniden çoğaltma

P =Fotografik çoğaltma

P5 = Fototayp baskı

P6 = Fotolitografi baskı

P7 = Ofset baskı

P9 = Fotografik ipek baskı

CRD = Bilgisayarla çoğaltma

Y = Fotokopi

Diğer simgeler

M = Monotip (tek tip) baskı

B = Görme engelliler için kabartma baskı

MT = Karışık teknik

TNC = Sınıflama dışı teknik

4/ = Kalıp sayısı (4/C3 = 4 kalıplı çukur baskı)

/2 = Renk sayısı (S/2 = iki renkli serigrafi baskı)

/col. = Elle renklendirme (aed.org.tr)

4. BÖLÜM

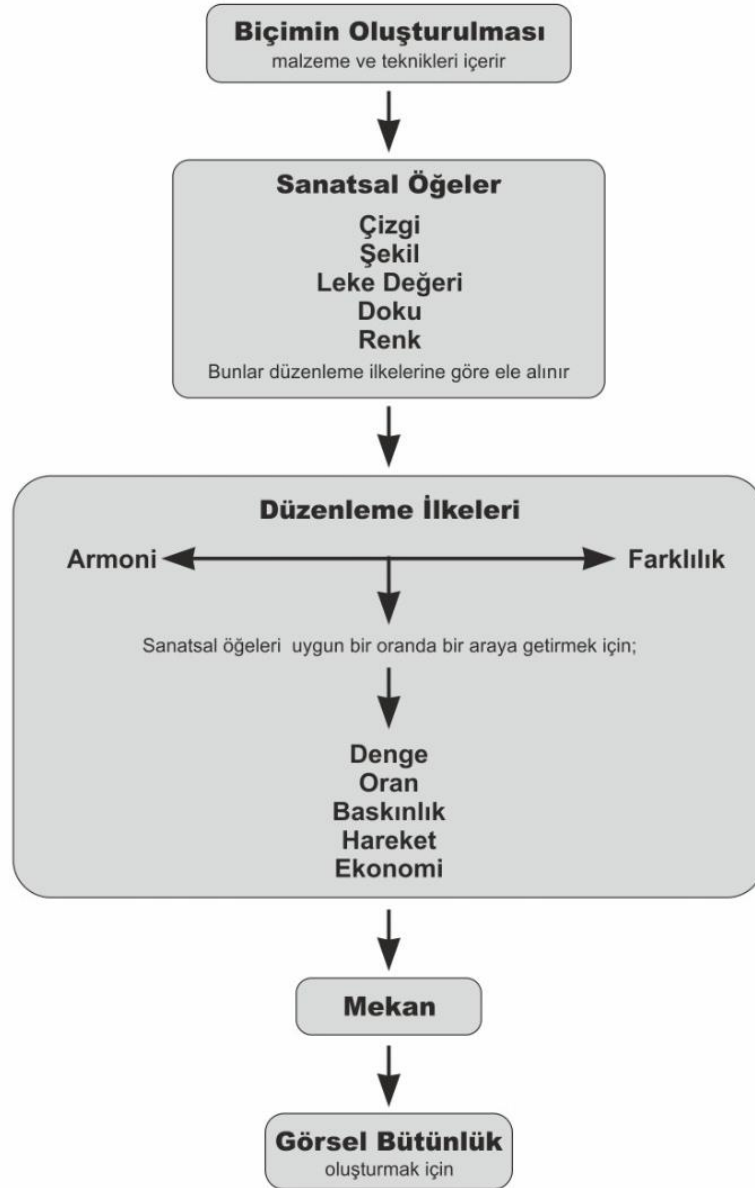
4. Uygulama Çalışmaları

Tezin başında da belirtildiği gibi uygulama çalışmalarında Kıbrıs'a ait tarihi, kültürel, sanatsal, doğal yaşama ait sembolleşmiş imgelerden yararlanarak belirlenmiş konulara odaklanılmıştır. Bu konuları belirlerken tarihi eserler üzerinde bulunan antik motiflerden, Bellapais Manastırı, Girne Kalesi, Büyük Han, Lala Mustafa Cami ve Salamis Antik Kent gibi önemli tarihi yapılardan, Kıbrıs folklor ve geleneksel el sanatlarından, medoş lalesi gibi endemik bazı bitkilerden, Kıbrıs muflonu, kareta, bazı balık türleri veya Karpaz Bölgesinde yaşayan yabani eşekler gibi doğal yaşama ait canlılardan yararlanılmıştır.

Tema belirlenip kategoriler oluşturulduktan sonra, yapılan görsel araştırmaların ışığında bilgisayar üzerinde taslak çalışmaları yapılmış, görüntü ve yazı öğelerinin düzenlemeleri oluşturulmuştur. Bu aşamada yapılan her dijital taslak seçeneleştirilerek içlerinden tasarım açısından en uygun olanları seçilmiştir. Yapılan bu taslak çalışmalarının bazılarının ölçülendirmeleri alınan çıktıları üzerinde yeniden değerlendirilerek gerçek boyutları saptanmıştır. Son aşamada karar verilen ekslibrisler belli sayıda özel kağıtlar üzerine basılarak çoğaltılmış, teknik bilgileri yazıldıktan sonra imzalanmıştır.

Uygulama çalışmalarında yer alan ekslibrislerin tasarım aşamasında sanatın ve tasarımın temel öğe ile ilkelerinden yararlanılmıştır. Genel olarak çalışmalarda; sanatsal anlamda biçimin oluşturmak için malzeme ve teknik bilgisi, sanatsal öğeler ile mekan ve görsel bütünlüğü oluşmasını sağlayan düzenleme ilkeleri kullanılmıştır. Sanatsal öğeler; çizgi, şekil, lekese değer, doku ve renk olarak gruplandırılabilir. Bunlar düzenleme ilkelerine göre

kullanılmalıdır. Düzenleme ilkeleri; armoni buna karşı farklılık ve denge, orantı, baskınlık, hareket ve ekonomi bir araya getirilebilir.

Görüntü 61: Biçimin oluşturulmasında yer alan sanatsal öğeler ve düzenleme ilkelerinin şeması (Ocvirkv.d. 48, 2015).

4.1. Sanatsal Öğeler

a. Çizgi: Varlıkların içinde ve dışında kesişen yüzeylerini ve bu alanlarda oluşan sınırları ifade eden, noktaların yoğun sıklıkta bir araya gelmesi olarak tanımlanabilen çizgi, tamamen algısalıdır. Benzer büyüklükteki nesnelerde sık aralıkta tekrarlanırsa çizgi gibi algılanır. Örneğin tipografide kullanılan satırlar birer çizgi gibi ele alınabilir. Uygulama çalışması 25'te (Bkz: görüntü 58)

kullanılan satırlar ekslibrisin zemininde çizgisel bir doku gibi kullanılmış herhangi bir anlama sahip değildir (Seylan, 114, 2005).

Görüntü 62: Uygulama Çalışması 25.

b. Şekil: Tanımlanmış veya dolaylı olarak belirlenmiş sınırlar veya leke, renk ya da doku farklılıkları nedeniyle çevresinden ayrılarak belirginleşen alanı şekil olarak tanımlayabiliriz. Şekiller; insan tarafından tanımlanmış **geometrik şekiller**, yaşayan organizmalarda ya da doğal varlıklarda gözlenen kıvrımlı, dalgalı veya yuvarlatılmış çizgilerden oluşan **biomorfik şekiller**, her biri çizgilerin ve noktaların psikolojik bağlantıları ile yaratılmış **dolaylı olarak belirlenmiş şekiller**, belli belirsiz tanımlanamayan **amorfs şekiller** olarak sınıflandırılabilir (Ocvirkv.d. 126, 2015).

c. Leke Değeri: Nesnelerin algılanmasını yüzey üzerindeki açık ve koyu lekelerin dağılımı sağlamaktadır. Açık ve koyu lekelerle belirlenmiş olan biçimlerin baskınlığa da katkıda bulunur (Gence ve Orhon, 23, 2006). Leke değerler; siyah, beyaz ve gri değerlerden oluşan **akromatik değerler** ve renklerin karşılaştırmalı açıklığı veya koyuluğunu ifade eden **kromatik değerler** olarak sınıflandırılabilir. Örneğin; renk olarak sarı, kırmızıdan daha açık, mavi ise yeşilden daha koyudur. Uygulama çalışması 07'(Bkz: görüntü

59) açıktan koyuya doğru ayarlanan renkler sayesinde planlar arasında bir derinlik hissi verilmeye çalışılmıştır.

Görüntü 63: Uygulama Çalışması 07.

e. Doku: Doku bir varlığın iç yapısının dışa vuruşu, yüzeyde biçimlenişidir. Varlıkların görme ve dokunma duygularımızla kavrayabildiğimiz dış yapılarının özellikleridir. Doğadaki bütün varlıkların kendi özelliğini yansıtan bir dokusu vardır.

- **Doğal Doku:** Doğada en yaygın bulunan doku türü doğal dokulardır. Bu dokulara fiziksel olarak dokunduğumuzda her birinde farklı bir his elde ederiz. Pürüzler, kayganlıklar, düzlükler, yumuşaklıklar, sertlikler, girinti ve çıkıntılar dokunsal etkilerdir. Bunlar sert-pürüzlü, düz-yumuşak dokular olarak algılanır.

- **Yapay Doku:** Genellikle insan ürünü dokulardır. Dokuma veya suni deri, kağıt, metal gibi materyallerin yüzeyleri yapay dokulardır (Gence ve Orhon, 69, 2006).

f. Renk: Sanatın Temelleri (Ocvirkv.d. 183, 2015) adlı kitapta kırmızı, yeşil, mavi ve diğerleri olarak tanımlanan günışığının farklı dalga uzunluklarının görsel karşılığı renk özü, yoğunluk ve değerin fiziksel özelliklerine sahip olma olarak tanımlanan renk, bir duygu yaratmak, fikirleri sembolleştirmek ya da duyguları dışa vurmak için kullanılabilir. Tasarım yüzeyinde, renk, bölgesel (nesnel) renk olarak bilinen bir objenin doğal görünümünü belirtmek için kullanılır.

4.2. Düzenleme İlkeleri

a. Armoni: Temel tasarım ilkelerinin ilki olan armoni, düzenlemenin farklı bölümleri arasındaki uygun ilişki olarak tanımlanabilir. Tekrarlanan renkler, paylaşılan kenarlar veya ortak dokular gibi yöntemlerle bağımsız alanların arasında bir bağ kurmaya yarar.

- **Tekrar:** Bir düzenlemede uyumlu ilişkiler oluşturmak için kullanılan birincil yol tekrarlama dır. Adından da anlaşılacağı gibi, tekrar, benzer görsel öge veya etkilerin belli bir ritimde üst üste kullanılmasıdır.
- **Ritim:** Tekrar ile çok yakın ilişki içinde olan ritim, düzenli, ya da farklı biçimlerde tekrarlanan vuruş sonuçlarından doğan bir süreklilik, akış veya hareket duygusudur. Uygulama çalışması 08'de kullanılan tekrar büyük ölçüde bir armoni oluşturmaktadır ve doğrusaldır. Monotonluktan kaçınmak için, dairesel vurdu ve çoban figürü kullanılmıştır. (Bkz: görüntü 60)

Görüntü 64: Uygulama Çalışması 08.

- **Örüntü:** Tekrarlamayla oluşturulan, kompozisyonun armonisine katkı sağlayan diğer bir önemli kavramdır. Başlangıç seviyesinde örüntü herhangi bir motif gibidir ve bir tür taklit modeli işlevi görür. Eğer temel örüntü (model) birçok kez tekrarlanırsa bu bir örgü gibi görünür. Örneğin; duvar kâğıdında yinelenen en küçük birim motiftir, fakat tüm duvar izlenirken görülen daha büyük tasarım bütünsel örüntüdür. Örüntüler ve motifler, basit lekelerden ya da çizgi, biçim, değer, doku renk açısından daha karmaşık öğelerin birleşiminden de üretilebilir.
- **Görsel Gruplandırma (Tamamlama):** Yirminci yüzyılın başlarında, Gestalt psikoloğu Max Wertheimer, izleyicinin biçim, örüntü veya şekli grup ilişkileri açısından nasıl gördüğünü araştırmaya başladı. Wertheimer; **yakınlık, boyut ve biçimsel benzerlik** gibi çeşitli faktörlerin, objeleri görsel olarak birbiriyle ilişkilendirmede zihne yardımcı olduğunu keşfetmiştir (Ocvirkv.d. 57, 2015).
- **Görsel İlişkilendirme:** Paylaşılan kenarlar, birbiriyle örtüşme, şeffaflık ve birbirinin içine geçme önemli ölçüde kompozisyonu görsel bütünlüğe ulaştıran, tamamlayan kavramlardır. Genellikle dijital ortamda kullanılan örtüşme, şeffaflık, birbiri içine geçiş yöntemleri manüel ortamda da halen kullanılmaktadır. Bu tez kapsamında yapılan uygulama çalışmalarında bu

üç yöntem sıklıkla kullanılmıştır. Örneğin; uygulama çalışması 17’de bütün görsel öğeler şeffaflık kullanılarak birbiri ile örtüştürülmüştür (Bkz. Görüntü 61).

Görüntü 65: Uygulama Çalışması 17.

b. Farklılık (varyasyon): Farklılık armoniyi oluşturan, bütünlüğün temeli olan düzenlemenin diğer yanıdır. Her ne kadar, yapıt armoniyle oluşturulsa da, yapıta bireysellik kazandıran, izleyicinin dikkatini çekip merak uyandıran farklılık kavramıdır. Öge ve görüntülerin ayrılması çalışmada görsel zıtlık oluşturur. Farklılığın kullanımı, çalışmayı daha heyecan verici yapmak ve birbirlerinden ayrı durmalarını sağlamak için alanları veya görüntüleri aktif olarak ayırır.

- **Zıtlık (kontrast):** Zıtlık "karşıtlık ve benzeşmezlik" olarak tanımlanabilir ve aynı alanda farklı özelliklere sahip öğeler yerleştirildiğinde gerçekleşebilir. Benzeşmezlikler, karşıtlık öğeler ya da onların özellikleri yan yana ya da yakın biçimde yerleştirildiklerinde abartılı ifadeler ortaya çıkar. Örneğin; siyah karşısında beyaz ya da boş karşısında dolu gibi. Zıtlıklar arttıkça, dahil olan yeni alanlar oldukça uyumsuz fakat görsel olarak daha heyecan verici olur. Uygulama çalışması 03'te aynı imgenin boş - dolu ilişkisi içinde kullanılması zıtlığa bir örnektir. (Bkz: görüntü 62)

Görüntü 66: Uygulama Çalışması 03.

- **Detaylandırma:** Farklılığı artırmak adına kullanılan diğer bir yöntem, lekesele açıdan zayıf olan belirli alanları detaylandırmaktır. Böylece kompozisyon içinde yoğun detaya sahip alanlara karşı daha sade, yalın alanlar oluşturularak bir zıtlık yaratılabilir. Uygulama çalışması 20'de gri ve kırmızı alanın blok renk ya da detaysız kullanılması buna bir örnektir (Bkz: görüntü 63).

Görüntü 67: Uygulama Çalışması 20.

c. Denge: Fizik kaynaklı bir terim olan denge, "birbirine karşıt iki gücün , iki ağırlığın eşitiyle elde edilen yerleşik konum, durma hali ve karşıt öğeler, çatışan güçler arasındaki uyumu, durgunluğu oluşturan doğru orantı" olarak tanımlanmaktadır. Kompozisyon alanında bir tarafta bulunanların diğer tarafa aksiyal olarak taşınması simetrik denge, "eşit olmayan formların dengelenmesi" ise asimetrik denge olarak adlandırılmaktadır. İster simetrik, ister asimetrik olsun, yüzeydeki elemanların dengelenmesinde ağırlık etkisinin ne olduğu veya hangi etkinin daha fazla ağırlık yapacağı önemlidir (Seylan, 152, 2005). Uygulama çalışması 04'te kullanılan figürün sol tarafa yaptığı hareket yönü, sağda kullanılan renk ve doku grubu ile dengelenmeye çalışılmıştır (Bkz. Görüntü 64).

Görüntü 68: Uygulama Çalışması 04.

d. Oran: Leke, biçim, renk veya doku gibi öğelerin farklı ağırlıklarda kompozisyon içinde dengeli bir şekilde yer almasına oran denir. Oran, denge ve farklılık yaratmak ile ilgili bir kavramdır ve kompozisyona önemli ölçüde hareket kazandırır. Sanatçılar, eski zamanlardan bu yana orantısal ilişkiler için ideal bir standart aramışlardır. Klasik Yunan felsefesi matematiğin evreni denetleyen bir güç olduğu görüşünü savunmuştur. Yaşam ve sanattaki ideal oran ve denge standartlarını belirlemek için, Altın Kesim olarak da adlandırılan Altın Oranı kurmuştur. Yunan matematikçi Öklid için altın oran "her şeyin ölçülebilir olması anlamına geliyordu, iki uç nokta arasında bir yer sanat eserine uygulandığında altın oran, küçük parçanın, büyük olanlarla, büyük olanın da bütünle ilişkisi durumudur (Ocvirkv.d. 76, 2015). Uygulama çalışması 09, altın oran kuralı göz önüne alınarak yapılmış bir ekslibristir (Bkz. Görüntü 65).

Görüntü 69: Uygulama Çalışması 09.

e. Baskınlık: Sanatçı, kompozisyonda, çeşitli alanların önem derecelerini arttırmak bunları vurgulamak için farklılıklar yaratmaya özen gösterir. Bu farklılıklar, oran ve zıtlık benzeri çeşitli yöntemler kullanılarak uygulanır böylece bazı özellikler vurgulanır bazıları ikinci planda kalır. Bu durum çalışma yüzeyinde hem birincil odak noktaları hem de ikincil ilgi alanları

oluşturur. Uygulama çalışması 13’de kullanılan keklik imgesi hem renk hem de büyüklük bakımından vurgulanarak ön plana çıkartılmıştır. (Bkz: görüntü 66)

Görüntü 70: Uygulama Çalışması 13.

f. Hareket: Sanat yapıtının görsel yolları ya da yönleri gösterme yöntemine hareket denir. Bu yollar, aslında, optik birimler arasındaki geçişlerdir. Onları algılamak için gereken süre, birbirlerine uyguladıkları armoni ve farklılık miktarına bağlıdır. Bu geçişler tarafından zorlanan göz hareketleri, birbirine bağlanan ve ilişkili görünen çizgiler, şekiller ve şekil kenarlarının yönelimleri yoluyla üretilir. Çizgiler, şekiller ve şeklin konturları genellikle birbirlerini ya da aynı genel yöne işaret ederler.

g. Ekonomi: Bir çalışma geliştikçe, kompozisyona ait çeşitli görsel sorunların çözümü gereksiz karmaşıklığa neden olabilir. Bu durum genel olarak, sanatçının kompozisyonun bölümleri üzerinde tek tek çalışmasından kaynaklanır. Dolayısı ile çalışma yüzeyinde anlatılmak istenen konu gereksiz detaylandırmalar ile boğulabilir. Bazen düzen, esas olana dönülerek, ince detayları ortadan kaldırarak ve parçayı bütünle ilişkilendirerek yeniden kurulabilir. Ekonomi soyutlama veya stilize etme terimleri ile ilişkilendirilebilir (Ocvirkv.d. 85, 2015).

Görüntü 72: Uygulama Çalışması 02

Görüntü 73: Uygulama Çalışması 03

Görüntü 74: Uygulama Çalışması 04

Görüntü 75: Uygulama Çalışması 05

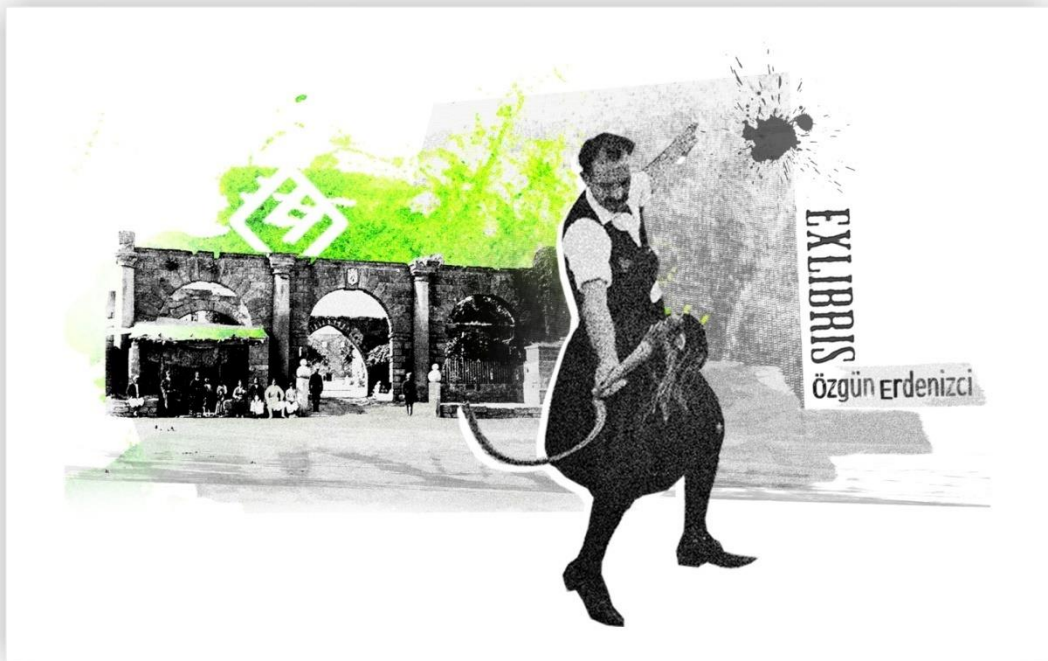
Görüntü 76: Uygulama Çalışması 06

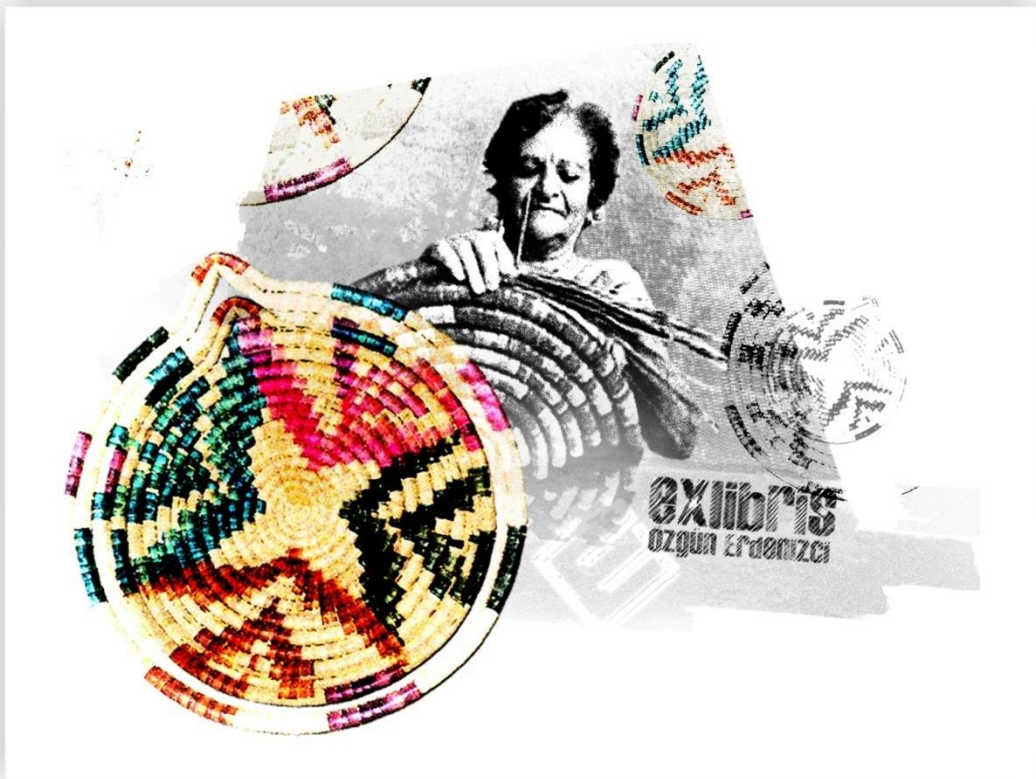
Görüntü 77: Uygulama Çalışması 07

Görüntü 78: Uygulama Çalışması 08

Görüntü 79: Uygulama Çalışması 09

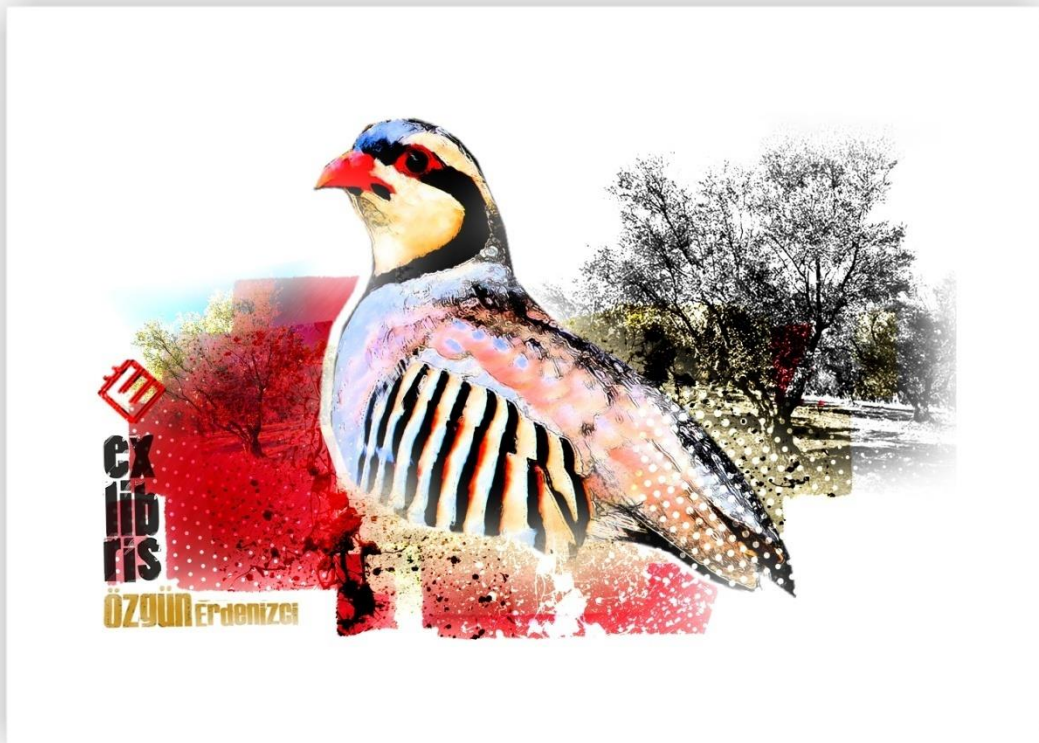
Görüntü 80: Uygulama Çalışması 10

Görüntü 81: Uygulama Çalışması 11

Görüntü 82: Uygulama Çalışması 12

Görüntü 83: Uygulama Çalışması 13

Görüntü 84: Uygulama Çalışması 14

Görüntü 85: Uygulama Çalışması 15

Görüntü 86: Uygulama Çalışması 16

Görüntü 87: Uygulama Çalışması 17

Görüntü 88: Uygulama Çalışması 18

Görüntü 89: Uygulama Çalışması 19

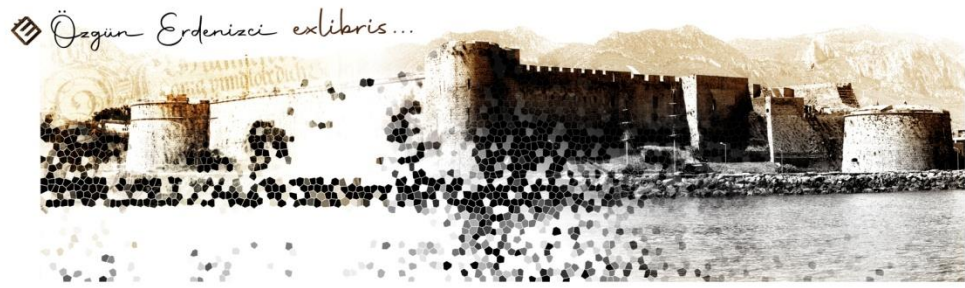
Görüntü 90: Uygulama Çalışması 20

Görüntü 91: Uygulama Çalışması 21

Görüntü 92: Uygulama Çalışması 22

Görüntü 93: Uygulama Çalışması 23

Görüntü 94: Uygulama Çalışması 24

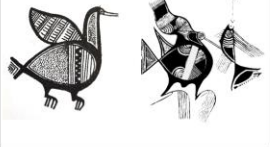
Görüntü 95: Uygulama Çalışması 25

Görüntü 96: Uygulama Çalışması 26

4.4. Uygulama Çalışmalarında Kullanılan Motif ve Görseller

Tablo 1: Uygulama çalışmalarında kullanılan motif ve görseller.

	Antik Kuş Motifleri M.Ö.(B.C.) 700 - 600 yıllarında Arkaik dönemde Kıbrıs seramik kültüründe çokça kullanılan serbest stilize edilmiş kuş motifleridir. Astar tekniği olarak uygulanmıştır. Kil türlerinden elde edilen renklere siyah ve siyah kırmızı olarak kullanılmıştır.
	Girne Kalesi Girne Kalesi, Kıbrıs'ın Girne şehrinde bulunan, 7. yüzyılda, Arap-İslam akınlarına karşı kentin korunması için Bizanslılar tarafından yapılmış kaledir.
	Salamis Harabeleri Salamis veya Salamis harabeleri (Yunanca: Σαλαμίς veya Σαλαμίνα της Κύπρου), Kıbrıs adasında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Gazimağusa şehrinin 6 km kadar kuzeyinde yer alan bir antik kenttir. Kent Trodos dağından doğan Pedios (Kanlıdere) nehrinin denize döküldüğü havzaya yakın yerde kurulmuştur.
	Bellapais Manastırı Bellapais Manastırı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Beylerbeyi köyünde bulunan tarihi bir manastır. 12. yüzyılda Roma döneminde inşa edilen temeller üzerine inşa edilmiş olup orta çağda yapılan eklentiler bütününde yapı gotik mimarinin doğudaki örneklerinden birisidir.
	Büyük Han, Büyük Han, Lefkoşa'nın kuzey kesiminde yer alan bir handır. Tarihsel olarak Kıbrıs'ın en büyük hanı olup kendisi gibi Asmaaltı Meydanı'nda yer alan Kumarcılar Hanı'yla birlikte Lefkoşa'da Osmanlı döneminden günümüze ulaşan iki handan biridir.
	Lala Mustafa Paşa Camii Lala Mustafa Paşa Camii. Orijinal ismi Aziz Nikolas Katedrali olan eski bir Katolik mabedidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin en büyük iki camisinden biridir. 1328'de katedral olarak açılmış ve 1571'de Osmanlı Devleti tarafından bölgenin ihtiyacını karşılamak için camiye çevrilmiştir.
	Kıbrıs El Snatları Kıbrıs'ın Tunç Çağı'na geçiş döneminde ile birlikte yaşam biçimleri değişmiş ve insan toplulukları dağların etekleri ile ovalara yerleşmeye başlamıştır. M.Ö. 6000 ve daha sonra adaya gelen insan toplulukları çanak, çömlek, testi, bardak gibi kilden kaplar yapabilme sanatını buraya getirmişlerdir.[12] Bu dönemde Kıbrıs halkları çanak ve çömlekçilikte kendilerine has stiller ve tasarımlar üretmeyi başarmıştır.
	Folklor Kıbrıs'ın kendine özgü yaşayışında önemli bir yer tutan folklorün belkide en önemli kısmı halk danslarıdır. Asırlar boyunca adada yaşanan uygarlıkların etkisiyle çeşitli formlarda bugünlere olgunluğunu tamamlamış olarak gelen halk danslarımız, özellikle Akdeniz Bölgesine has ritm ve coşkusunu figürlerle dansçıların ayaklarına taşımış.

Kıbrıs Muflonu

Yaban koyunu, Kıbrıs adasına özgü bir yaban koyundur. Tüm modern evcil koyun ırklarının atası olduğu düşünülmektedir.

Karetta Karetta

Adi deniz kaplumbağası, denizlerde yaşar. Yumurtlamak haricinde karaya hiç çıkmaz. Yumurtlama dönemlerinde Kıbrıs adası kıyılarında sıkça rastlanmaktadır.

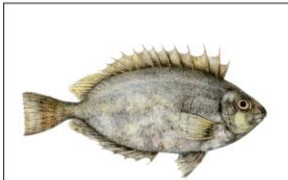
Keklik

Keklik, sülüngiller familyasından bıldırcından büyük bazı kuş türlerine verilen ad. Kıbrıs adasında avlanan bir hayvandır.

Sesta

Sesta, Kuzey Kıbrıs'a özgü, buğday saplarının çeşitli renklerle kök boyalarla boyandıktan sonra, örülerek yapılan yöresel bir el sanatı eseridir.

Sokan Balığı

Süveyş Kanalı nedeniyle Akdeniz'e yayılmıştır. Sıklıkla, sıkıştırılmış kum yüzeyleri olan sığ suda bentik alglerden beslenen küçük okullarda bulunur.

Karpaz Eşegi

Afrika yaban eşeği soyundan gelen Kıbrıs eşeği, M.Ö 4000 yılında evcilleştirilmiştir. Geleneksel olarak eşekler Karpaz bölgesinde tarım alanında ağaçları ve tahılları tarladan değirmene taşımada önemli rol oynamıştır.

Medoş Lalesi

Kıbrıs lalesi (Tulipa cypria), zambakgiller (Liliaceae) familyasından Kıbrıs adasına özgü endemik bir lale türü. Kıbrıs Türk halkı arasında Medoş Lalesi olarak bilinir. Adanın kuzeyinde Tepebaşı köyü ve Avtepe köyü civarında, güneyinde ise Akama yöresinde yetişir.

SONUÇ

Değişen ve gelişen teknoloji ve sanat görüşleri bakımından exlibris de bu süreçten etkilenmiş zaman içerisinde bir kitabın kime ait olduğunu belirtmesi dışında kendi amacından çıkmış ve sanatsal bir obje haline dönüşmüştür. Baskı resim çalışmaları yapan birçok sanatçının odak noktası haline gelmiştir. Böylelikle kendi varoluş amacından arınıp günümüzde bir sanat objesi haline dönüşüp gerek sergi salonlarında, gerek üniversitelerde gerekse yarışmalarda varlığını sürdürmektedir. Günümüzde bir sanat objesi olarak varolan exlibrisler çeşitli yarışmalarda da büyük rol oynamaktadır. Böylelikle sürekliliği devam edip artmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerinde koleksiyoncular tarafından alınmaktadır.

Sanatsal bir üretim süreci olarak adlandırabileceğimiz gravür tekniği, özgün baskı ve dijital baskı teknikleri exlibrisin uygulama aşamalarının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca sipariş üzerine verilen exlibrislerin taslaklarını uygulamak için tıpkı bir sanat ürünü olan resim çalışması yapılır gibi bir sanat ürünü üretme çabasına girilmektedir. Böyle bir sürecin üstüne eklenen baskı teknikleri de ortaya çıkan ürünün sanat değeri kazanmasına katkı sağlamıştır. Böylelikle bir kimlik belirleyici amacı olan exlibris bir sanat objesi haline dönüşmüştür. Bundan dolayı günümüzde sergi ve yarışmalarda da yerini almaktadır.

Dijital ve teknolojik çağın gelişime ayak uydurmasıyla da sürdürülebilirliğini de korumaktadır.

Bütün görsel sanat alanlarında olduğu gibi ekslibrislerle estetik kaygı, renklerin, dokuların ve tipografinin birbiriyle ilişkilerinin doğru kullanımı Ekslibris sanatının temelini oluşturmaktadır.

Ekslibrisler aynı zamanda kültürel ve tarihsel değerler barındıran sanatsal uygulamalardır.

Temel alt yapısında geleneksel baskı tekniklerinden oluşan Ekslibris sanatı teknoloji ve matbaanın gelişmesi ile birlikte kitap sahiplerinin artmasından dolayı teknolojiyi içine alarak ilerleme ve gelişim göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Ardahanlı, O. (2013), Ekslibris Tasarımında Kadın İmgesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Aslan, İ. (2014), Görsel İletişim Tasarımı Açısından Ekslibris Sanatı, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Beyaz, E. (2015). Exlibris Sanatında Anlatım Dili Ve Paylaşım, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Anasanat Dalı Grafik Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi
- B. Demir, (Kişisel İletişim, 22 Ocak 2021)
- Erinç, S.M. (1998), Sanat Psikolojisine Giriş, s:11, Ayraç Yayınevi, Ankara
- Gence ve Orhon, (69, 2006). Temel Sanat Eğitimi, Erhun Yayıncılık, Ankara
- Gürler v.d., (2019). Temel Tasarım, Birsen Yayınevi.
- Pektaş, H. (1996). Ex Libris. İstanbul: YKY
- Pektaş H. (2004), Ekslibris Nedir?, www.hasippektas.com / www.aed.org.tr
- Pektaş, H. (2017), Ekslibris, İstanbul Ekslibris Derneği Yayınları, s: 41
- Seylan, (114, 2005). Temel Tasarım, Baran Ofset, Ankara.
- S. Çavuşoğlu, (Kişisel İletişim, 15 Aralık 2020).
- Tepecik A. (2002). Grafik Sanatlar, Detay&Sistem Ofset, Ankara
- Tuncel, E. (2016). Köşe Bucak Kuzey Kıbrıs, Destek Yayın.
- Okur, G. (1998), Ekslibris ve İletişim, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Okur, G. (2013), İletişim Açısından Ekslibris, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 5, Sayı 5, s:41
- Okur, G. (2013), İletişim Açısından Ekslibris, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 5, Sayı 5, s:44
- Ocvirk, O.G.ve Stinson, R.E. ve Philip, R. ve Robert, O.B. ve David, I.C (2015), Sanatın Temelleri: Teori ve Uygulama, Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir

Oskay, Ü. (1992), İletişimin ABC'si, İnkılap Kitapevi

1st International Exlibris Competition, (2010). Eastern Mediterranean University Printing House, Famagusta.

<http://www.aed.org.tr/tr/ekslibris-baski-teknikleri-ve-simgeleri/>

İkincil Kaynaklar

Beyoğlu A. (2016) Exlibris Tasarımında Kompozisyon ve Yazı İlişkisine Dair Günümüz Sanatçıların Tasarımlarından Örnek Analizler, Ege Eğitim Dergisi, Cilt: 2, Sayfa: 527-548

Tolstoy, L. N. (1996). Sanat Nedir? Şule Yayınları, İstanbul

Denli, S. (2004). "Exlibris tasarımında tipografi ve kaligrafi kullanımı "Tipografik ve Kaligrafik Exlibris Uygulamaları". (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi-144293). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Baloğlu, H. (2008). Yeni Kurulan İstanbul Ekslibris Müzesi'nin Koleksiyon Sergisi www.lebriz.com.

Erdem, Ş. (2010). Exlibris Sanatının Gelişim Süreci, Kültürlerarası Etkileşimdeki Önemi ve Bu Sanatın Türkiye'de Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çabalar, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Allen, C. D. (1896). Exlibris - Essays of a Collector. Boston: The Norwood Press.

Keenan, James P. (2003). The Art of the Bookplate. Barnes & Noble Books. New York.

Honca, H. (2007). Exlibris Sanatı ve Dijital Ortamda Exlibris Sanatı Uygulamaları, Grafik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Kınık, M. (2005). "Grafik Tasarım ve Üretim Teknolojileri", Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Sarıkavak, N. K., (2004), "Görsel İletişim ve Grafik Tasarımda Çağdaş Tipografinin Temelleri", Seçkin Yayıncılık , İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel bilgiler

Adı ve Soyadı: Özgün Erdenizci

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 16.02.1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Tasarım Bölümü, 2007 Haziran

Yüksek Lisans Öğrenimi: Yakın Doğu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Ana Sanat Dalı, Grafik Tasarım

Pedagoji Eğitimi: Atatürk Öğretmen Akademisi Tezsiz Yüksek Lisans

İletişim

E- mail Adresi: oerdenizci@gmail.com

SANATSAL AÇIDAN EKSLİBRİS VE KIBRIS TEMALİ UYGULAMALAR YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORIJINALLIK RAPORU

% 17	% 15	% 4	% 8
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.emu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 2
2	www.emresengun.com İnternet Kaynağı	% 2
3	www.jooyoda.com İnternet Kaynağı	% 1
4	www.hasippektas.com İnternet Kaynağı	% 1
5	www.journalacademicmarketingmysticismonline.net İnternet Kaynağı	% 1
6	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	% 1
7	issuu.com İnternet Kaynağı	% 1
8	Submitted to Yeditepe University Öğrenci Ödevi	% 1